

SPANNING

VEILIGHEID

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 15, nummer 7, augustus 2013

Het dubbeldikke zomernummer van *Spanning* staat met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen van maart volgend jaar geheel in het teken van het thema (lokale) veiligheid. Een onderwerp dat, zoals Tweede Kamerlid Jan de Wit in zijn inleidende artikel stelt, bij uitstek van belang is voor de SP, omdat het gaat om de mensen met wie wij dagelijks te maken hebben. Criminoloog Chris Baerveldt geeft een checklist voor de lokale aanpak van onveiligheid. Hapklare oplossingen zijn er helaas niet, want de omstandigheden kunnen van plaats tot plaats verschillen, maar een stappenplan kan je wel helpen om tot de juiste aanpak van veiligheidsproblemen te komen.

Fractiemedewerker Erik de Vries geeft hierop aansluitend aan welke mogelijkheden je als raadslid hebt. Zo noemt hij de inzet van cameratoezicht en preventief fouilleren. Opsporingsmiddelen waar SP-afdelingen verschillende ervaringen mee hebben, zo blijkt uit een rondgang. Erik de Vries zet in zijn bijdrage over de nationale politie uiteen wat er voor de politie allemaal gaat veranderen en hoe gemeenten invloed op het politiewerk kunnen houden. Van de kant van de politie laten vakbondsvoorzitters Han Busker en Gerrit van de Kamp hun licht schijnen over wat de oneindige vraag naar veiligheid voor agenten betekent.

Om te ervaren wat het is om gevangen te zitten, bracht Tweede Kamerlid Nine Kooiman een dag in vrouwengevangenis Nieuwersluis door. Voor *Spanning* deed zij hiervan verslag. Dat het belangrijk is om te luisteren naar de mensen op de werkvloer bewijst de enquête van de SP onder gevangenispersoneel waaruit blijkt dat er veel onvrede is over de bezuinigingsplannen van staatssecretaris Teeven. Dat onze privacy steeds verder onder druk komt te staan laat Tweede Kamerlid Ronald van Raak zien in zijn column over (buitenlandse) veiligheidsdiensten en zijn collega Sharon Gesthuizen in haar interview met Ot

van Daalen van privacyorganisatie Bits of Freedom over de verregaande bevoegdheden van opsporingsdiensten op internet.

In twee bijdragen over de (probleem) jeugd pleit Tweede Kamerlid Nine Kooiman voor een wijkgerichte aanpak met laagdrempelige zorg en betoogt ROOD-voorzitter Lieke Smits dat de Mosquito (apparaatje dat zeer hoge tonen uitzendt), die dankzij acties van ROOD op de meeste plaatsen inmiddels verwijderd is, een zinloos middel is om jongerenoverlast te voorkomen.

Fractiemedewerker Michiel van Nispen stelt dat recidive bestrijden dé manier is om slachtoffers te voorkomen. Ervaringsdeskundige Toon Walravens is hiervan het levende bewijs.

Verder in *Spanning* vertellen SP-wethouders Riet de Wit en Peter van Zutphen uit Heerlen hoe zij de afgelopen tien jaar de enorme drugsproblematiek in hun stad hebben aangepakt.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen Corinne Dettmeijer gaat in op de aard en omvang van mensenhandel in Nederland en geeft aan welke strategie effectief kan zijn om mensenhandel te bestrijden. Een andere serieuze vorm van criminaliteit is fraude. Michiel van Nispen schetst de omvang van de witteboordencriminaliteit, die voor de SP een doorn in het oog is.

Fractiemedewerker Christel Wiskerke pleit in haar bijdrage over illegaliteit in Nederland voor een humaner vreemdelingenbeleid en op de achterkant in de rubriek 'In ons straatje' worden vraagtekens gesteld bij de toenemende inzet van drones door de politie.

INHOUD

- 3 HET BELANG VAN VEILIGHEID**
- 6 EEN CHECKLIST VOOR DE LOKALE AANPAK VAN ONVEILIGHEID**
- 8 'CAMERATOEZICHT EN PREVENTIEF FOUILLEREN MOETEN ALTIJD TIJDELIJK ZIJN'**
- 10 VEILIGHEID: GEMEENTERAAD AAN ZET**
- 13 NATIONALE POLITIE: VAN GEMEENTERADEN WORDT STEEDS MEER VERWACHT**
- 16 'DE POLITIE MAG WEL EENS WAT HARDER MET DE VUIST OP TAFEL SLAAN'**
- 18 EEN DAG ALS GEDETINEERDE**
- 20 GEVANGENISPERSONEEL KEERT ZICH TEGEN PLANNEN STAATSSECRETARIS**
- 21 HET ZWIJGEN VAN ONZE REGERING BEDREIGT ONZE BURGERS**
- 22 IS HET PRIVACY OF IS HET VEILIGHEID?**
- 24 HET FAILLIET VAN HET JONGERENBELEID**
- 26 DE PROBLEEMJEUGD (G)EEN PROBLEEM**
- 28 RECIDIVE BESTRIJDEN IS SLACHTOFFERS VOORKOMEN**
- 30 'DE HOOP DAT HET ANDERS KAN MAAKT GEDETINEERDEN STERKER'**
- 31 HOE DE SP IN HEERLEN DE DRUGSCRIMINALITEIT AANPAKTE**
- 33 'MENSENHANDEL KAN ZICH OVERAL VOORDOEN: OOK IN JOUW GEMEENTE'**
- 36 DE ONAANTASTBAARHEID VAN DE WITTEBOORDENCRIMINEEL**
- 38 WERKEN AAN EEN HUMANER VREEMDELINGENBELEID**
- 40 'IN ONS STRAATJE'**

COLOFON

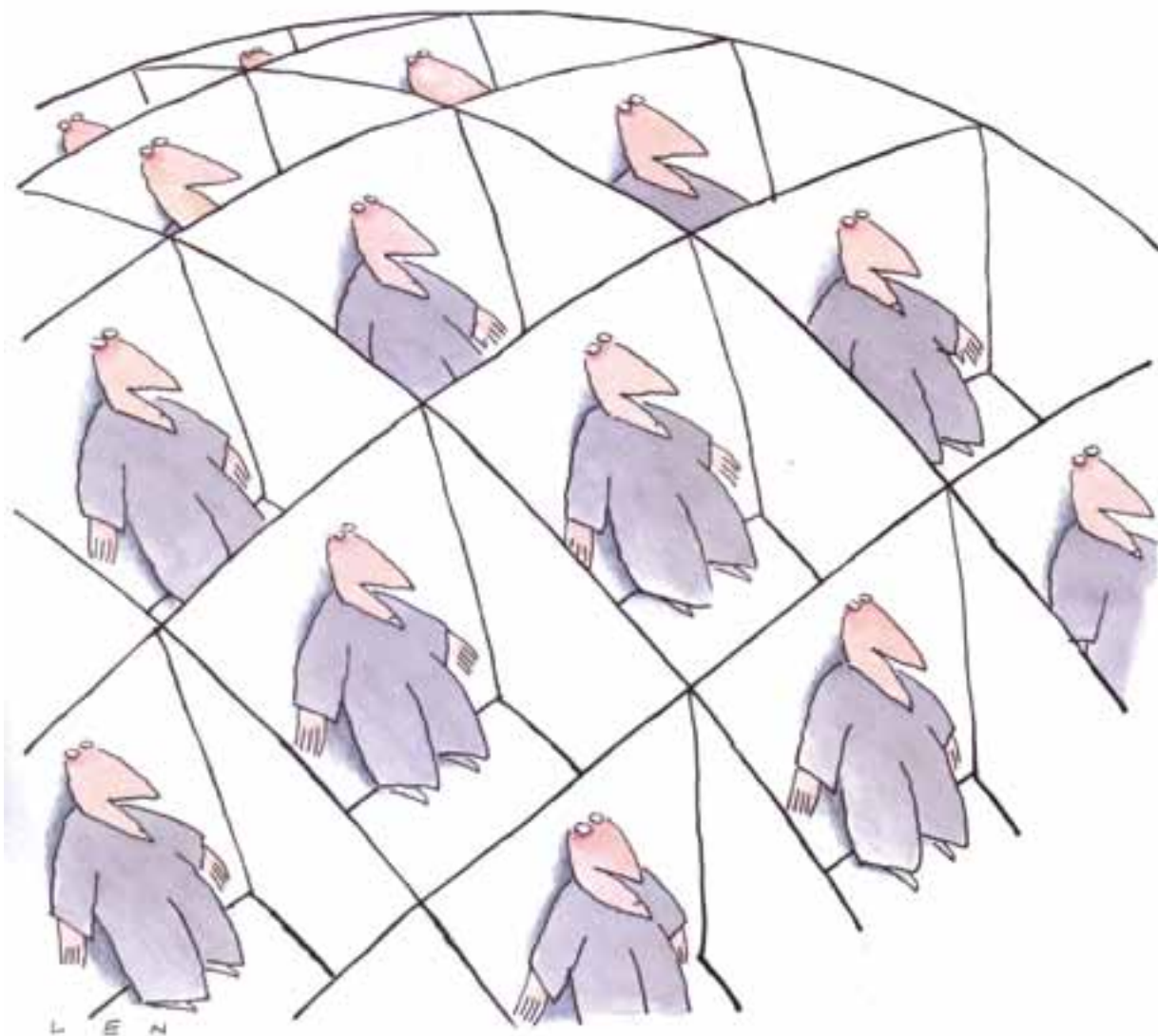
Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 40
E administratie@sp.nl
Redactieadres

Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 35
E spanning@sp.nl
Redactie

Tijmen Lucie
Arjan Vliegthart
Tekstredactie
Daniël de Jongh
Redactieraad
Hans van Heijningen
Tiny Kox
Ronald van Raak
Basisontwerp
Thonik en BENG.biz
Vormgeving
Robert de Klerk
Mark Ofman
Gonnie Sluijs
Foto cover
Inge van Mill/Hollandse Hoogte

HET BELANG VAN VEILIGHEID

Tekst: Jan de Wit

Veiligheid is de afgelopen jaren voor 'de politiek' een steeds belangrijker onderwerp geworden. Alhoewel de officiële cijfers een daling van de criminaliteit te zien geven (WODC-onderzoek¹), is in de beleving van veel burgers van ons land eerder sprake van een toename van de criminaliteit. Het valt niet te ontkennen dat veel mensen in hun buurt te maken hebben met jongeren die overlast veroorzaken doordat ze mensen lastigvallen. Winkeldiefstallen en overvallen zijn toegenomen. Politieagenten, brandweermensen, ambulancepersoneel en toezichthouders worden gemolesteerd. Woninginbraken zijn een dagelijks voorkomend verschijnsel geworden. In de weekeinden zijn vechtpartijen in uitgaansgebieden aan de orde van de dag. Bovendien hebben we sinds '9/11' te maken gekregen met politieke en terroristische moordaanslagen. In 2002 werd Pim Fortuyn vermoord en in 2004 Theo van Gogh.

VEILIGHEID 'LINKS' ITEM

Dit is geen prettig beeld van de Nederlandse samenleving. De burgers van ons land eisen dat er wat aan gedaan wordt. Het gaat hier dus om de mensen met wie wij als SP dag in dag uit te maken hebben, en die ons confronteren met hun problemen. Dat moeten wij heel serieus nemen, en dat doen wij ook. Veiligheid is daarom bij uitstek een 'links' item, om dat onderscheid tussen links en rechts nog maar eens te gebruiken. 'Rechts' vindt natuurlijk van zichzelf dat zij de ware crimefighters zijn, maar het is toch vooral 'links' dat 'rechts' in toom houdt door het belang van een aantal rechtsstatelijke principes, waaronder het respecteren van grondrechten, te benadrukken en met tegenvoorstellen te komen.

De politiek heeft inmiddels aan de roep om maatregelen van de burgers gehoor gegeven. Het gevolg is geweest dat van een reeks van strafbare feiten

de straf werd verhoogd (bijvoorbeeld voor mishandeling en geweld tegen agenten, mensenhandel, kinderporno), én dat er veel nieuwe wetten werden ingevoerd, om op die manier het hoofd te bieden aan de ontstane onveilige situatie (onder andere preventief fouilleren, het strafbaar stellen van terroristische misdrijven).

EEN VEILIGE MAATSCHAPPIJ

Dachten we (wellicht nog) in de zeventiger jaren van de vorige eeuw dat crimineel gedrag vooral te maken had met de sociaal-economische achtergrond van de dader, en dat crimineel gedrag vanzelf zou verdwijnen als we in staat waren daar verandering in te brengen door het aanpakken van armoede, door beter onderwijs, en door te zorgen voor werk, in *Heel de Mens* en *Wegwijs in de SP* zeggen we het zo: 'Op bescherming van zijn persoon, zijn rechten en zijn bezittingen moet iedereen in gelijke mate aanspraak kunnen maken.

Om die bescherming te kunnen garanderen dient de eenzijdige gerichtheid op meer repressie, strengere straffen en uitbreiding van het politieapparaat plaats te maken voor een bredere aanpak, met bijzondere aandacht voor de slachtoffers van criminaliteit en maatschappelijke onveiligheid.'

Is de SP daarmee een softe partij, een geitenwollensokken-club die niet weet wat er aan de hand is in de samenleving en er niets aan wil doen, zoals vaak door onze tegenstanders wordt beweerd? Het antwoord kan kort zijn: nee.

Hoewel – zoals gezegd – uit onderzoeksrapporten (onder andere van het WODC) blijkt dat de criminaliteitscijfers dalen, hebben burgers dat idee absoluut niet. Als je in een buurt woont waar je dagelijks wordt lastiggevallen, waar je 's avonds de deur niet uit durft, dan krijg je een ander beeld van criminaliteit.

Dankzij de sociale media (Twitter, YouTube) zien we steeds sneller beelden van misdrijven verschijnen en geven we daar direct commentaar op. Burgers verwachten vervolgens een reactie vanuit de politiek. Vaak is dat de roep om harde maatregelen, om nog strengere straffen, om hard optreden van de overheid. De politiek komt daardoor steeds meer onder druk te staan om iets te doen. Politieke partijen wordt meteen om een oordeel gevraagd en vooral wat zij gaan doen.

Wat voor standpunt neemt de SP hier nu in?

Natuurlijk zien wij ook dat er sprake is van ernstige criminaliteit in ons land en horen wij de roep van burgers om hard op te treden en harde straffen uit te delen. De SP is niet van de stroming hard, harder, hardst. Hard en langdurig straffen helpt niet als het erom gaat criminelen weer op het rechte pad te krijgen en herhaling te voorko-

men. Dat blijkt ook uit allerlei wetenschappelijke onderzoeken.

De rechters in ons land zijn echter al strenger gaan straffen. Zo wordt vaker levenslang opgelegd. Desondanks liggen de recidive-cijfers al sinds jaar en dag op 70-80 procent. En in een land als de VS, waar heel hard gestraft wordt, blijft het criminaliteitscijfer erg hoog.

Bij ernstige delicten is het goed dat de samenleving (via de rechter) laat zien dat dat wangedrag niet getolereerd wordt en dat zo nodig hoge straffen kunnen worden opgelegd. Het is echter te simpel om te zeggen: je bent de fout ingegaan, dus je gaat voor lange tijd de gevangenis in. Bij de oplegging van straffen moet er in de meeste gevallen van uit worden gegaan dat de dader na verloop van tijd weer terugkeert in de samenleving. Juist om recidive te voorkomen, is het dan verstandig de dader voor te bereiden op die terugkeer (resocialisatie). En dus bepleit de SP al heel lang dat gedetineerden kunnen werken in de gevangenis, dat ze een vak leren, dat ze zich kunnen om- of bijscholen. Zorg ook voor een dak boven het hoofd na vrijlating.

Dat zijn zinvolle 'investeringen' in de veiligheid van de samenleving.

De SP heeft nog steeds de overtuiging dat sociaal-economische factoren een belangrijke rol spelen bij de ontsporing van mensen. Sterker nog, we houden ons dagelijks bezig met die sociaal-economische omstandigheden. We komen op voor een menswaardig loon in de schoonmaak, voor het behoud van banen, voor het behoud van de sociale werkvoorziening, voor beter onderwijs en een fatsoenlijke gezondheidszorg. We verzetten ons tegen de desastreuze bezuinigingen van het kabinet-Rutte II.

De realiteit is daarbij dat we niet alle verslechtingen kunnen tegenhouden, laat staan dat al onze wensen in vervulling gaan. De realiteit is ook dat we moeten beseffen dat mensen hun identiteit voor een belangrijk deel ontlenuen aan hun maatschappelijke status. Is die er niet en bestaat er geen uitzicht op verbetering, dan is er soms maar een klein zetje nodig om mensen op het criminele pad te brengen.

Desondanks is het een illusie te menen dat crimineel gedrag geheel uit te bannen is als we maar zorgen voor goede sociaal-economische omstandigheden in ons land. De oorzaak van criminele ontsporingen is immers niet eenduidig aan te geven. Integendeel, er is meestal sprake van een veelheid aan factoren waarbij de sociaal-economische achtergrond een belangrijke is, maar zeker ook persoonlijke eigenschappen een rol spelen, zoals psychische gesteldheid.

Ook voor dit laatste moet het strafrecht oog hebben en maatregelen mogelijk maken, zoals terbeschikkingstelling (tbs).

Samenvattend: de SP is vooral voor een preventieve aanpak, maar repressie blijft noodzakelijk.

AFWEGEN

Zoals hierboven al genoemd, heeft de confrontatie met de ernstige vormen van criminaliteit geleid tot de invoering van veel nieuwe wetten. Een belangrijk kenmerk van die

wetten is enerzijds dat ze vaak hogere straffen mogelijk maken en anderzijds dat ze vaak botsen met rechtsstatelijke principes, zoals de grondrechten.

Hoe kijkt de SP daar nu tegenaan?

In zijn algemeenheid vragen wij ons bij dit soort wetgeving in de eerste plaats af of de betreffende wet wel een werkelijke bijdrage levert aan het veiliger maken van de samenleving.

We toetsen dus de effectiviteit van de voorgestelde maatregelen, maar ook de proportionaliteit (wordt er niet met een kanon op een mug geschoten?). Zo is het door de invoering van het Europese arrestatiebevel mogelijk geworden dat een burger van ons land aan een van de Europese lidstaten wordt uitgeleverd als hij of zij verdacht wordt van een van de strafbare feiten die op een lijst staan. Tot voor kort toetste de Nederlandse rechter dan of dat ook in ons land een strafbaar feit was (dubbele strafbaarheid) en of het verantwoord was onze eigen onderdaan aan dat andere land uit te leveren. Ondanks dat dankzij een amendement van de SP is vastgelegd dat bij dit soort uitleveringen toetsing moet plaatsvinden aan het Europese Verdrag voor de Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM) vindt nu klakkeloos uitlevering plaats aan een land als Polen, hoewel wij weten dat daar juist de hand wordt gelicht met de (grond)rechten van de verdachte. Dat gebeurt dan omdat wij ‘vertrouwen’ hebben in het rechtssysteem van Polen, zo is de redenering.

Inbreuk op de privacy is ook zo’n element waaraan wij de toelaatbaarheid van voorgestelde wetten toetsen. Dat doet zich onder andere voor bij de invoering van vingerafdrukken op ons paspoort, bij het doorgeven van vluchtgegevens aan de VS, bij de opslag van data zoals telefoon- en e-mailgegevens, maar ook bij cameratoezicht in steden en dorpen.

Kortom, bij de invoering van dit soort wettelijke maatregelen maken wij een afweging tussen enerzijds de noodzaak van de maatregel, de effectiviteit ervan (hoeveel veiliger wordt Nederland erdoor) en de proportionaliteit en anderzijds ten koste van wat dat gaat, waarbij we uitdrukkelijk kijken naar rechtsstatelijke principes en grondrechten.

En dan kan de uitkomst zijn dat we instemmen met een wet, omdat de noodzaak ervan zwaarder weegt dan andere elementen. Maar ook het omgekeerde is mogelijk: deze wet is een dermate ernstige inbreuk op de grondrechten dat we de wet afwijzen.

GEMEENTERAADSLEDEN

Een groot deel van het veiligheidsbeleid wordt dus ontwikkeld op landelijk niveau door de nationale wetgever en wordt verder gestalte gegeven door het openbaar ministerie en uiteindelijk de rechter.

Maar een deel van het veiligheidsbeleid komt voor rekening van de gemeente.

Immers daar worden de burgers in hun woonbuurt geraakt door het criminele gedrag van jongeren, door woninginbraken, door vernieling, door geweld et cetera.

Gemeenten gaan dit op velerlei manieren te lijf. Bijvoorbeeld door de aanstelling van wijkagenten, van stadswach-

ten, preventief fouilleren, cameratoezicht.

Hier gaat de gemeenteraad over. Verderop in dit nummer van *Spanning* gaan we uitgebreider in op de rol die gemeenteraadsleden op het gebied van veiligheid kunnen spelen.

Wel kunnen we vaststellen dat ook op gemeentelijk niveau veiligheid een steeds belangrijker onderwerp is geworden. We moeten ons realiseren dat als het om de gemeenten gaat, niet elke gemeente hetzelfde is. Dat er plaatselijk nogal wat verschillen zijn en dat die noodzaken tot verschillende oplossingen. Daarom kunnen we ook niet zeggen: de SP is tegen preventief fouilleren.

In sommige gemeenten is het een nuttig instrument gebleken. In andere steden daarentegen – waar in bepaalde gebieden permanent wordt gefouilleerd – vindt de SP dit minder zinvol omdat het nauwelijks iets oplevert.

Maar evenals op landelijk niveau speelt ook hier: wat is er aan voorzieningen overgebleven binnen een gemeente?

Kunnen jongeren ergens terecht? Wat zijn de voorzieningen op buurtniveau? Wordt de leerplicht gecontroleerd? Wordt er tegen schoolverzuim opgetreden?

Doet de gemeente iets aan nazorg voor ex-gedetineerden die binnen de gemeente terugkeren na hun gevangenisstraf te hebben uitgezeten? Is er een wijkagent?

Het is duidelijk dat naarmate het voorzieningenniveau beter is, de kans op ontsporingen kleiner is.

Daar liggen dus de keuzes die de gemeenteraadsleden moeten maken. Nu weten we inmiddels allemaal dat er op de gemeenten buitensporig grote problemen af komen, als gevolg van de enorme bezuinigingen die het kabinet-Rutte II hen oplegt. Gemeenten die beleid hebben ontwikkeld rond re-integratie van jongeren, rond hangjongeren, schoolverzuim, opvang van daklozen, of met betrekking tot drugsproblemen, staan voor de vraag hoe zij in vredesnaam die bezuinigingen van Rutte moeten pareren. De kans is immers groot dat hierdoor juist belangrijke voorzieningen om criminaliteit te voorkomen, verdwijnen. Dit is dus in feite een oproep aan onze wethouders en gemeenteraadsleden om extra alert te zijn: de bezuinigingen van Rutte II tegenover de gevolgen voor de veiligheid van de burgers. Zei immers oud-minister van Justitie Winnie Sorgdrager niet al (onder Paars I, in 1996) dat elke gulden die bezuinigd wordt op welzijn tienvoudig terugkomt bij Justitie? Een waarschuwing die ook nu – na zoveel jaren – nog zeggingskracht heeft.

¹ Voor meer informatie zie

www.wodc.nl/onderzoek/cijfers-en-prognoses/index.aspx

EEN CHECKLIST VOOR DE LOKALE AANPAK VAN ONVEILIGHEID

Tekst: Chris Baerveldt

Een omvattende en eenduidige linkse formule voor veiligheidsproblemen is er niet en zal er waarschijnlijk ook niet komen. Bovendien kan de situatie van plaats tot plaats sterk verschillen en zit de beste koers vaak in details. SP-afdelingen hebben dan ook meer aan een stappenplan dan aan een blauwdruk, als het gaat om veiligheidsbeleid.

Welk standpunt moeten lokale SP-afdelingen innemen bij de aanpak van jeugdgroepen? Wat moeten ze denken over de invoering van cameratoezicht of buurtwachten? Afdelingen hebben op dit moment weinig koers om op te varen. Klassieke 'linkse' zekerheden zoals de afkeer van straffen en de verwachting dat een goed sociaal beleid de criminaliteit doet verdwijnen, zijn door de SP overboord gezet of nooit aangehangen. Een omvattende en eenduidige linkse formule voor veiligheidsproblemen is er niet en zal er waarschijnlijk ook niet komen. Bovendien kan de situatie van plaats tot plaats sterk verschillen en zit de beste koers vaak in details. In dit artikel presenteren we daarom geen oplossing, maar een stappenplan voor standpuntvorming en een checklist voor de aanpak.

Afdelingen kunnen het stappenplan in figuur 1 gebruiken voor standpuntvorming over de aanpak van onveiligheid. Voor elke specifieke aanpak moet eerst een duidelijke omschrijving van het probleem komen, dan een duidelijk doel. Na de aanpak moet een evaluatie van die aanpak volgen.

Ik ga nu in op de onderdelen van dit schema. Zie hieronder figuur 1

PROBLEEM EN DOEL

Gemeenten besluiten vaak tot een bepaalde aanpak van onveiligheid zonder een duidelijk doel of kenschets van het probleem. De vraag is of probleem, doel en aanpak wel bij elkaar horen. Neem bijvoorbeeld de discussie rond cameratoezicht. Is het probleem dat mensen continu bedreigd worden, gaat het om onrust naar aanleiding van een incident, om de bestaanszekerheid van middenstanders of om de gemarginaliseerde positie van een groep jongeren? Al naar gelang het antwoord zal men andere doelen kunnen hebben met de aanpak en vervolgens ook anders kunnen oordelen over het nut en de voorwaarden aan de inzet van cameratoezicht (of een alternatieve aanpak).

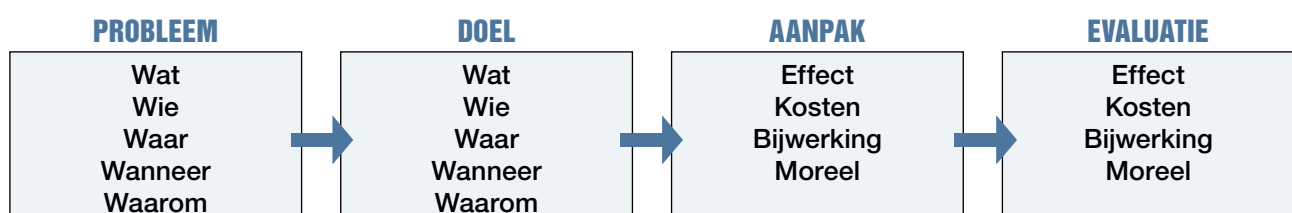
Een systematische beoordeling van een probleem kan simpel door de 5 W's van de journalistiek toe te passen: wat is het probleem, voor wie is het een probleem, wanneer (hoe lang) is het een probleem, waar is het probleem (in welk gebied) en waarom is het een probleem. Hetzelfde geldt voor de doelen van een aanpak: wat is het doel, wie wordt verantwoordelijk voor het doel, wanneer (bijv. korte of lange termijn) en waar (gebiedsgelukkig) moet de aanpak werken en waarom is dit het doel? Ongetwijfeld zijn er varianten of andere indelingen mogelijk; schema's zijn nooit heilig als het proces maar systematisch gebeurt.

DE AANPAK

Het schema laat zien dat elke aanpak op vier aspecten beoordeeld moet worden, namelijk de effectiviteit, de kosten, bijeffecten en morele kwesties. Effectiviteit is meestal een argument voor een bepaalde aanpak, terwijl de kosten, bijeffecten en morele kwesties meestal argumenten zijn tegen die aanpak. Vaak zal het een kwestie van afwegen worden, een balans. Figuur 2 geeft de voornaamste punten weer bij gemeentelijke veiligheidspolitiek en kan daarom gebruikt worden als een checklist.

Bij de effectiviteit kunnen we minstens vier vragen stellen. De eerste vraag is of het verwachte effect klopt met het (door de SP) gewenste doel van de aanpak. Vaak is dat namelijk niet het geval. Wanneer het doel bijvoorbeeld een permanente verbetering van veiligheid is, heeft een aanpak die alleen op korte termijn werkt, weinig zin. De tweede vraag is of er een redelijke kans is dat de aanpak het gewenste effect heeft. Die vraag is vaak lastig te beantwoorden; een aanpak die zich in de ene gemeente 'bewezen' heeft, hoeft in de andere nog niet te werken en hitlijsten van 'werkende' projecten zijn veel minder hard dan vaak gesuggereerd wordt. Er is meer bekend over wat niet werkt. Voorlichting (Postbus 51) zal de veiligheid echt niet verbeteren; net zo min als een (ander) moreel appel. Bij straffen gaat het er nauwelijks om hoe streng (hard) er gestraft wordt; reactiesnelheid en directe uitvoering van de straf zijn veel belangrijker. Dit artikel is te kort voor een zinvolle

FIGUUR 1. STAPPENPLAN STANDPUNTVORMING OVER DE AANPAK VAN ONVEILIGHEID

samenvatting, maar er is gelukkig voldoende literatuur over effectiviteit te vinden. De derde vraag is of de aanpak uitvoerbaar is (binnen het budget). Op dit moment worden veel problemen, zoals drugsoverlast, als ‘opgelost’ gepresenteerd zodra er een regeltje komt dat het probleem verbiedt, zonder dat bijvoorbeeld vooraf wordt nagegaan of de politie de capaciteit heeft om te handhaven. SP'ers zijn nuchter genoeg om bij het praatje een plaatje te eisen en moeten dat ook zeker doen. De vierde vraag is of het verwachte effect groot genoeg is. Als het aantal inbraken met 1 procent afneemt is er een effect, maar het zet geen zoden aan de dijk. Een vraag om een realistische en meetbare schatting van de verwachte effecten werkt vaak ontzuiverend. Zie figuur 2.

Een (verwacht) effect van een aanpak maakt die aanpak niet automatisch wenselijk. Daarvoor moeten ook kosten, bijwerkingen en morele overwegingen worden meegewogen. De kosten van veiligheid kwamen tot voor kort niet vaak op de politieke agenda. Voor elke maatregel, elk project, elke aanpak is geld nodig; zijn mensen nodig, materieel, kennis. Binnen een vast budget betekent dat dat er prioriteiten zijn: wie wil dat de politie coffeeshops binnenvalt of bij grote feesten surveilleert, kan die politie minder inzetten voor de aanpak van inbraak of aanranding. Dit soort uitruileffecten wordt jammer genoeg nog steeds vaak weggemoffeld.

De discussie over veiligheid zou een stuk democratischer kunnen worden wanneer kostenplaatjes voor iedereen duidelijk zijn.

Veel veiligheidsmaatregelen hebben bijwerkingen. De meest bekende bij lokale veiligheid zijn verplaatsingseffecten. Zo is de kans groot dat langdurig cameratoezicht in een wijk zal leiden tot een waterbedeffect: de criminaliteit verplaatst zich naar andere wijken. De aanpak van mensenhandel in bekende centra voor prostitutie leidt vaak tot het ondergronds gaan van die handel op andere plekken. Maatregelen kunnen er ook toe leiden dat de criminaliteit van karakter verandert, bijvoorbeeld van bankroof naar straatroof. Ook al is de kans op verplaatsingseffecten nooit 100 procent, het is verstandig om rekening te houden met de meest voor de hand liggende. Een ander neveneffect valt onder de categorie *‘If all you have is a hammer, everything looks like a nail’*¹. Wanneer een bepaald type aanpak vaak wordt ingezet, lijkt elk probleem op den duur slechts oplosbaar met dat type aanpak. Als de bestrijding van incidenten door hard politie-ingrijpen een tijdje de voorname aanpak van veiligheid is geweest, leidt dat tot een soort bewustzijnsvernaauwing² die het bijna onmogelijk maakt om veiligheid op lange termijn te bevorderen met andere middelen. Een goede remedie is om te laten zien dat er gemeenten zijn waar het er heel anders aan toe gaat. Er zijn nog andere bijwerkingen,

soms zelfs positieve, maar de hier genoemde komen in de gemeentepolitiek het meest naar voren.

Morele argumenten zijn vaak redenen om af te zien van een aanpak, zelfs als die aanpak effectief en betaalbaar zou zijn. Meestal gaat het om de schending van burgerrechten of integriteit. Zo is de inzet van Mosquito's in woonwijken onaanvaardbaar omdat alle kinderen en jongeren (en veel dieren) daar last van hebben en niet alleen de overlastgevers. Bij andere kwesties, zoals preventief oppakken of wapencontrole in uitgaansbuurten, kan het minder duidelijk liggen. Iedere aanpak van onveiligheid belemmert mensen wel ergens in, wat maakt dat de grens tussen aanvaardbaar en onaanvaardbaar soms vaag kan zijn. Overigens kunnen morele bezwaren soms (gedeeltelijk) worden weggenomen door aanpassingen zoals een privacy-reglement.

EVALUATIE

Theorie is mooi; kennis is beter. Daarom lijkt het logisch om achteraf na te gaan of de aanpak gewerkt heeft; ook al is die aanpak gekopieerd uit een hitlijst voor successen.

Dat geldt des te meer als die aanpak veel kost of bijwerkingen heeft. Afdelingen kunnen in dat soort gevallen een extern onderzoek eisen, maar het kan ook veel goedkoper (en politieker) door bijvoorbeeld zelf te gaan buurten.

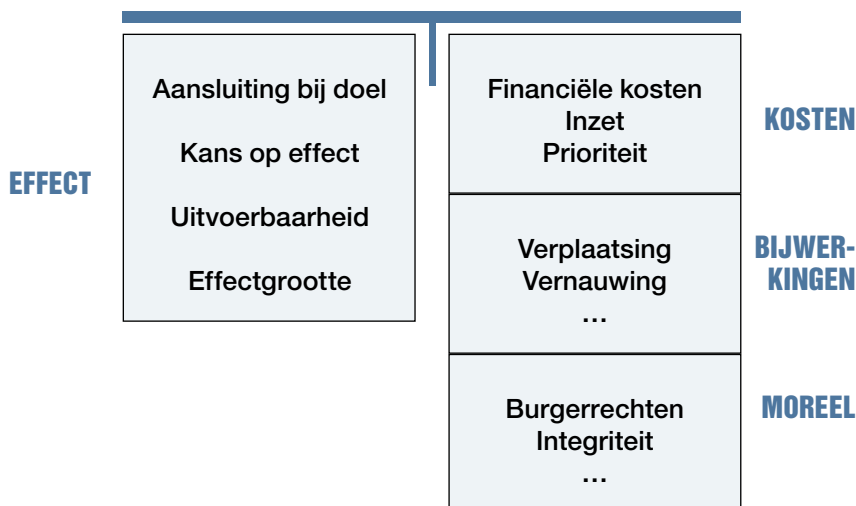
TOT SLOT

Het overzicht in dit artikel is niet volledig; er kan met gemak een boek volgeschreven worden met voorbeelden en uitwerkingen. Er zijn ook meer manieren om voors en tegens tegenover elkaar te zetten. Afdelingen kunnen dit artikel dan ook bewerken, verbeteren of vervangen door iets wat beter werkt. Waar het om gaat, is dat afdelingen systematisch alle verschillende soorten argumenten tegen elkaar afwegen.

¹ Deze bekende uitspraak is van Abraham Maslow, maar er zijn ook eerdere varianten bekend van Abraham Kaplan en (vermoedelijk) Mark Twain.

² Die zich uit in specialisering, taalgebruik en – niet te vergeten – bijbehorende budgetverschuivingen.

FIGUUR 2. OVERWEGINGEN BIJ KEUZE VOOR EEN AANPAK VAN ONVEILIGHEID

‘CAMERATOEZICHT EN PREVENTIEF FOUILLEREN MOETEN ALTIJD TIJDELIJK ZIJN’

Tekst: Tijmen Lucie Foto: flickr.com

Zijn cameratoezicht en preventief fouilleren effectieve middelen om de veiligheid te bevorderen of leveren ze juist weinig tot niets op en maken ze inbreuk op de privacy? Spanning vroeg vijf fractievoorzitters en raadsleden van de SP naar hun ervaringen met beide opsporingsmiddelen in hun gemeente.

Hoe kijk je in zijn algemeenheid aan tegen cameratoezicht en preventief fouilleren?

Bert Peterse (raadslid in Weert): ‘Bij het maken van een afweging over de inzet van deze middelen, moeten doel, middel en effectiviteit tot elkaar in verhouding staan. Het kan per situatie sterk verschillen en belangrijk is om vooraf te beseffen dat ze beide niet zaligmakend zijn.

Permanent cameratoezicht biedt in zijn algemeenheid geen oplossing. Het leidt zelden tot een aantoonbaar grotere veiligheid of een lagere criminaliteit, eerder tot verplaatsing ervan. Tijdelijk mobiel cameratoezicht is wat dat betreft effectiever.

En daarin zit ook meteen de belangrijkste voorwaarde: cameratoezicht en preventief fouilleren moeten altijd tijdelijk zijn. Een tweede belangrijke voorwaarde is dat het altijd laatste redmiddelen moeten zijn, die ingezet worden als verder niets blijkt te werken. Tot slot moet er een goede democratische controle mogelijk zijn. Het liefst vooraf, maar als dat niet kan achteraf. Want overleg kost tijd en soms heb je dat niet. In dat geval moet je kunnen vertrou-

wen op de ‘driehoek’ van burgemeester, politie en openbaar ministerie. Maar evaluatie achteraf is dan nog belangrijker.

Preventief fouilleren is een optie als binnen een afgebakend gebied bijvoorbeeld een of meerdere misdrijven hebben plaatsgevonden.’

Jan Breur (fractievoorzitter in Veenendaal): ‘Cameratoezicht kan een preventieve werking hebben bij vermogensdelicten, maar bij baldadigheden minder. Ze geven soms een extra gevoel van veiligheid. Mits er zorgvuldig mee om wordt gegaan kan cameratoezicht van toegevoegde waarde zijn. Preventief fouilleren is weer een stap verder en kan slechts in extreme situaties worden toegepast.’

Laurens Ivens (fractievoorzitter in Amsterdam): ‘Cameratoezicht kan prima werken als er ook wat mee gedaan wordt. Bijvoorbeeld in uitgaansgebieden worden de camera’s uitgekeken en op basis daarvan agenten richting opstootjes gestuurd. Dat werkt! Veel geweld is echter ondoordacht: dus preventieve werking gaat er nauwelijks van uit. Als de beelden niet worden uitgekeken, heb je er weinig aan. Preventief fouilleren als er aanwijzingen zijn dat er iets aan de hand is: doen!

Zomaar ongericht fouilleren lijkt niet effectief. De wijken waarin dit middel in Amsterdam ingezet worden, kennen nog steeds de meeste vuurwapenincidenten.’

Wanneer kunnen cameratoezicht en preventief fouilleren effectief zijn en wanneer juist niet?

Peterse: ‘Cameratoezicht kan effectief zijn als er sprake is van overlast op een bepaalde plek, of bij grote evenementen.

Het belangrijkste in het geval van overlast is wel dat het gebied is af te bakenen en dat het geen verplaatsingseffect heeft. Cameratoezicht mag ook nooit ten koste gaan van blauw op straat, het moet een hulpmiddel zijn.

Voor preventief fouilleren moet er een directe aanleiding zijn, en ook hierbij geldt: een afgebakend gebied, dat te controleren is.’

Breur: ‘Cameratoezicht is effectief als opsporingsmiddel achteraf, of als preventief middel bij vermogensdelicten. Daarnaast stralen ze uit dat er permanent toezicht is. Dat heeft effect op de veiligheidsbeleving (kan zowel positief als negatief zijn). Wanneer er ergens extreem veel criminaliteit is, is (gericht) cameratoezicht een pluspunt, mits in combinatie van goede aanwezigheid politie en ander toezicht. Willekeurig een camera ophangen heeft geen zin. Preventief fouilleren kan en mag wat mij betreft alleen bij personen waarvan er een redelijk vermoeden is dat deze kwaad in de zin heeft.’

Patrick van Lunteren (fractievoorzitter in Breda): ‘Cameratoezicht en preventief fouilleren zijn vooral handig in risicogebieden rond stadions en in uitgaansgebieden. Preventief fouilleren zomaar ergens op straat in de wijk wekt eerder agressie op dan dat het voor een oplossing zorgt.’

Kun je hier concrete voorbeelden van noemen in jouw gemeente?

Van Lunteren: ‘Ik heb eens een stapavond van elf uur ’s avonds tot de volgende ochtend zes uur meegelopen met een politieteam in de binnenstad van Breda. Daar heb ik gezien hoe met een heel beperkt team agenten de binnenstad een hele avond in het gareel gehouden werd. Dat kan alleen met ondersteuning van cameratoezicht. Een prachtige samenwerking tussen mensen achter de schermen die op basis van groepsdynamiek de onrust al zagen aankomen. Dat team op straat heeft, via oortjes door die cameramensen aangestuurd, de hele avond en nacht letterlijk rondgerend om de boel onder controle te houden. Dat heeft mijn respect voor die agenten enorm vergroot en voor mij het nut van die camera’s wel aangetoond.’

Rosita van Gijlswijk (raadslid in Groningen): ‘In het uitgaansgebied heeft cameratoezicht gewerkt, want de aangiftebereidheid is verhoogd. Bij de aanpak van drugsproblematiek in het A-kwartier niet, want met camera’s verplaats je slechts de overlast. De dealers zijn immers veel te slim en gaan gewoon een paar straten verder door, waar geen camera’s hangen. De SP heeft dit plan gelukkig weten tegen te houden. Het experiment met preventief fouilleren is hier mislukt. Behalve hoge politiekosten leverde het niets op.’

Ivens: ‘Camerabeelden bij Rembrandtplein en Leidseplein werken redelijk goed. Veroordelingen op basis van achteraf bekijken van beelden zijn er niet erg veel. Van preventief fouilleren heb ik een leuk voorbeeld. Er was een man die

een aardappelschilmesje bij zich had, waar hij een boete voor kreeg. Vervolgens mocht hij zijn mesje weer meenemen...’

Zijn de resultaten van de inzet van cameratoezicht en/of preventief fouilleren toen geëvalueerd? Zo ja, wat kwam daar uit?

Ivens: ‘Cameratoezicht en fouilleren gebeurt in aangewezen gebieden op aangewezen plekken. Dit moet elke twee jaar verlengd worden, dus ook geëvalueerd. Daar komt constant uit dat het verlengd moet worden, omdat er nog veel problemen zijn. Andere redenatie zou kunnen zijn dat cameratoezicht/fouilleren kennelijk niet helpt.’

Breur: ‘De preventieve werking is lastig te meten, hoewel er minder vermogensdelicten zijn gepleegd in de bewuste gebieden in Veenendaal sinds het plaatsen van de camera’s. Het beruchte ‘waterbedeffect’ doet zich slechts lichtelijk voor. Onder de bevolking is er wel draagvlak voor de camera’s.’

Van Gijlswijk: ‘In de gemeentelijke verordening staat dat vaste camera’s geplaatst mogen worden voor een periode van maximaal vijf jaar. Criteria daarbij zijn dat ze alleen mogen hangen op een openbare plaats waar grote aantallen mensen komen en veel geweldsdelicten plaatsvinden. De drugsproblematiek voldoet hier dus niet aan. Verder mogen de beelden hoogstens vier weken worden bewaard en moet het cameratoezicht een half jaar voor het aflopen van de termijn geëvalueerd worden. Dat wordt gedaan door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). De laatste evaluatie was in juli 2011. Toen is besloten om het cameratoezicht met nog eens vijf jaar te verlengen.’

Waar ligt voor jou de grens tussen het waarborgen van de veiligheid en het beschermen van de privacy?

Van Gijlswijk: ‘Dat is een lastige vraag. Ik vind privacy heel belangrijk, maar in uitgaansgebieden kan cameratoezicht de veiligheid ten goede komen. Voorwaarde is dat de beelden direct uitgelezen worden. Slachtoffers moeten daarna wel voldoende tijd hebben om aangifte te doen.’

Ivens: ‘Niets is ergere aantasting van je privacy dan slachtoffer van geweld te worden. Middelen die dit effectief kunnen voorkomen moeten dus niet door privacy-argumenten tegengehouden worden. Wel is de aantasting van privacy door maatregelen die nauwelijks effect hebben erg ongewenst. Al met al: camera’s en fouilleren niet verbieden vanwege privacy, maar alleen doeltreffend inzetten.’

Van Lunteren: ‘In tijd en plaats. De binnenstad van Breda hoeft niet 24 uur per dag in de gaten gehouden te worden. Dat kan zich beperken tot de uitgaansavonden. Net als rond het stadion. Daar geldt het alleen bij voetbalwedstrijden en evenementen. Buiten die risicogebieden zie ik er het nut niet zo van in. Laat minister Opstelten die beloofde agenten maar eens leveren. Aan persoonlijk en menselijk contact hebben we meer.’

VEILIGHEID: GEMEENTERAAD AAN ZET

Tekst: Erik de Vries Foto: sxc.hu

Veiligheid is een breed onderwerp, zeker in gemeenten. Het kan variëren van de maximale snelheid op een weg door de wijk tot brandveiligheid, en van discriminatie tot inbraakpreventie. Zo beschouwd gaat eigenlijk het hele raadswerk over veiligheid. Toch spitst veiligheid zich tijdens verkiezingscampagnes meestal toe op openbare orde en criminaliteit. Hoe zorgen we dat inwoners zich veilig voelen en hoe pakken we overlast en verloedering aan? Er wordt de kiezer veel beloofd, maar hoe zorg je nu als raadslid dat het ook werkelijk veiliger wordt? Welke invloed heb je erop, en welke middelen kun je dan gebruiken?

Het maakt natuurlijk verschil of je in een grote stad woont of op het platteland. De problemen zijn daar verschillend: en dus ook de aanpak. Veiligheid is daarom vooral maatwerk: er bestaan geen standaardoplossingen. Voor iedere gemeente telt wel dat het belangrijk is dat het onderwerp veiligheid prominent op de agenda

staat. De tijd dat enkel de burgemeester en de politie over veiligheid besloten is voorbij. Het is aan de raad om te bepalen hoe er lokaal met veiligheid wordt omgegaan, welke middelen worden gebruikt en hoe de politie daarbij wordt ingezet. Het is aan de raad om de burgemeester te sturen, zodat deze zijn of haar bevoegdheden op de gewenste wijze inzet. En het is

aan de raad om de burgemeester hierop te controleren en indien nodig ter verantwoording te roepen.

Op hoofdlijnen heb je als raad een aantal mogelijkheden om invloed uit te oefenen. De gemeente heeft de regierol bij het ontwikkelen van veiligheidsbeleid, zorgt voor afstemming tussen de verschillende partijen

die betrokken zijn bij het veiligheidsbeleid en voert de regie over de verschillende maatregelen. Dit kun je als raad goed invullen door een veiligheidsplan op te stellen. De VNG biedt hiervoor een handreiking: het 'Kernbeleid Veiligheid'.¹ Door dit vast te stellen en te evalueren komen alle aspecten van veiligheid regelmatig aan de orde.

Dit veiligheidsplan wordt ook gebruikt als basis voor afspraken met de politie. Sinds 1 januari van dit jaar kent Nederland een nationale politie. Dat betekent niet dat er niet meer lokaal gewerkt wordt door de politie. Bij de behandeling van die wet is afgesproken dat gemeenten een veiligheidsplan opstellen (ook wel 'integraal veiligheidsplan' genoemd). Aan de hand van de doelen die de raad daarin stelt wordt met de politie afgesproken hoe zij ingezet wordt en waar de prioriteiten liggen.

Naast de politie heeft de gemeenteraad een verantwoordelijkheid naar de veiligheidsregio. De Wet veiligheidsregio's verplicht veiligheidsbesturen iedere vier jaar een regionaal crisisplan vast te stellen. Dit regionaal crisisplan vervangt de gemeentelijke rampenplannen. Het regionaal crisisplan gaat in op de organisatie en op de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden in het kader van de rampenbestrijding en crisisbeheersing. Daar komen dus ook aspecten van openbare orde aan bod. Ook hier kan het gemeentelijke veiligheidsplan gebruikt worden als basis voor het regionale crisisplan.

BURGEMEESTER

Openbare orde en veiligheid zijn onderdeel van de portefeuille van de burgemeester. Bevoegdheden op dat gebied zijn de afgelopen jaren verder gegroeid. De burgemeester wordt steeds meer 'ordehandhaver', en schuift daarmee verder weg van het oude beeld van burgemeester als 'burgervader' en 'eerste onder de burgers'. Deze bevoegdheden worden in de wet vastgelegd. Denk bijvoorbeeld aan tijdelijk huisverbod, sluiting drugspannen, instellen cameratoezicht, preventief fouilleren, bestuurlijk ophouden, aanpak notoire overlast, voetbalvandalisme en uithuisplaatsing asociale gezinnen.

De burgemeester kan op eigen gezag gebruik maken van deze bevoegdheden: daar is geen instemming van de raad voor nodig. Toch doet de burgemeester er verstandig aan regelmatig af te stemmen met de gemeenteraad. Deze kan hem namelijk achteraf wel altijd ter verantwoording roepen op het uitgeoefende gezag. Een burgemeester die te vaak handelt tegen de wens van de raad zou uiteindelijk naar huis gestuurd kunnen worden. Daar zit een lastig dilemma: de burgemeester die zelfstandig besluiten mag nemen versus de burgemeester die verantwoording schuldig is aan de raad. Ook hier is een veiligheidsplan nuttig: de raad geeft de grenzen aan, waardoor de burgemeester weet hoe ver hij kan gaan in het uitoefenen van zijn bevoegdheden.

Welke specifieke mogelijkheden heeft de raad om de gemeente veiliger te maken? En welke bevoegdheden zitten er in de portefeuille van de burgemeester waar de raad invloed op uit kan oefenen? Een opsomming van de belangrijkste instrumenten.

BESTUURLIJKE BOETES EN HANDHAVING

Iedere gemeente heeft een 'Algemene Plaatselijke Verordening' (APV). Hierin wordt vastgelegd welke regels er gelden binnen de gemeente. De gemeenteraad stelt de APV vast. Gemeenten kunnen ervoor kiezen zelf boetes op te leggen voor het overtreden van deze gemeentelijke regels. Dat is vastgelegd in de 'Wet bestuurlijke boete'. Het gaat daarbij om 'kleine ergernissen', die op zichzelf wel voor veel overlast en verloedering zorgen. Denk bijvoorbeeld aan het spuiten van graffiti, rommel op straat gooien en hondenpoep. Aan het beboeten komt geen politieagent meer te pas. De gemeente zet hiervoor zelf zogenaamde 'bijzondere opsporingsambtenaren' in (boa's). Het bekendste voorbeeld hiervan zijn stadswachten.

Deze treden hiermee op het terrein van de politie. In gemeenten waar gekozen wordt voor de bestuurlijke boete neemt de rol van de politie dus af, al blijft de politie bevoegd om

overlast in de openbare ruimte strafrechtelijk te handhaven. Duidelijke afspraken tussen de gemeente en de politie zijn dan ook noodzakelijk, zeker naar de inwoners toe. Voor hen is het vaak onduidelijk wie nu wat mag doen.

CAMERATOEZICHT

Camera's zijn bijna niet meer weg te denken uit onze samenleving. Steeds meer gemeenten zetten camera's in om criminaliteit en overlast te bestrijden. Camera's kunnen daarin inderdaad een nuttige bijdrage aan leveren, mits ze op de juiste manier worden ingezet. De Britse overheid gaf miljarden uit aan cameratoezicht, en heeft met 4,2 miljoen camera's in gebouwen, winkels en bij wegen en treinstations de meeste camera's ter wereld. Toch wordt er maar 3 procent van de overvallen opgelost; en doordat criminelen niet bang zijn om gefilmd te worden, gaat ook de preventieve werking verloren. Van de beelden is maar liefst 80 procent onbruikbaar. Dit roept de vraag op of het almaar toevoegen van camera's echt meerwaarde heeft. Om ze echt bij te laten dragen aan veiligheid, moet aan een aantal voorwaarden voldaan worden.

Zo moeten camera's zoveel mogelijk rechtstreeks uitgelezen worden. Dat wil zeggen dat iemand de beelden live volgt en de politie aanstuurt als er iets verdachts te zien is. Hierdoor voegen camera's iets toe aan het politiewerk op straat: er kan sneller ingegrepen worden. Daarnaast mogen camera's nooit opgehangen worden ter vervanging van menselijk toezicht. Camera's kunnen zien, maar niet zelf ingrijpen. Daarbij moet ervoor gewaakt worden dat met het ophangen van camera's het probleem niet verplaatst naar straten of buurten waar ze nog niet hangen. Tot slot moeten de gemeenten erop toezien dat er een verordening komt waarin het beheer van de beelden (inclusief de vernietiging) wordt geregeld.

PREVENTIEF FOUILLEREN

Preventief fouilleren is een verstrekkende maatregel die diep ingrijpt in de privacy van mensen. Het is een maatregel waar iedereen last van heeft, niet alleen potentiële verdachten. Met dit middel moet dus zeer zorgvuldig omgesprongen worden. Als

structurele maatregel in een gebied, zoals dit in sommige gemeenten wordt toegepast, slaat het de plank mis.

Het middel is het meest efficiënt als te verwachten valt dat het iets op gaat leveren; als er een risico aanwezig is. Denk bijvoorbeeld aan het gebied rondom een voetbalstadion voor een belangrijke wedstrijd. Bij het toepassen van preventief fouilleren is het daarom van belang een specifieke locatie en een specifieke tijdsduur aan te geven. Een te groot gebied maakt de maatregel voor de politie praktisch onuitvoerbaar, waarmee het middel zijn effect verliest. Daarnaast weten mensen na verloop van tijd dat er preventief gefouilleerd kan worden en zullen zij die werkelijk iets van plan zijn het gebied gewoon mijden. De opbrengst zal na verloop van tijd om die reden nihil zijn.

AANPAK OVERLAST HANGJONGEREN

'Samenscholen', oftewel elkaar ontmoeten, op bijvoorbeeld een plein, is de essentie van samenleven. Niet voor niets sprak oud-minister Winsemius op de SP-partijraad van een 'samenscholingsgebod'. Jongeren die rondhangen vormen op zichzelf geen probleem. Pas als daarmee in een buurt overlast wordt veroorzaakt, moet er worden opgetreden. Strafrecht is dan het laatste middel: voordat dit wordt toegepast, zijn er nog tal van andere mogelijkheden die eerst overwogen kunnen worden.

Dat begint natuurlijk met voorkomen van overlast. Bijvoorbeeld door te zorgen dat jongeren een eigen plek hebben in een wijk of buurt. Dat kan een jongerencentrum zijn, een buurthuis of een skatebaan op een plek waar wel (sociaal) toezicht is, maar waar buurtbewoners niet direct overlast ondervinden. Jongeren op straat kunnen dan op die plekken gewezen worden. Ongeacht de aan- of afwezigheid van buurtvoorzieningen, moet overlast in de directe leefomgeving van mensen altijd beëindigd worden. Er is geen excuus voor wangedrag. Om te beginnen kunnen straatcoaches, jongerenwerkers of buurtvaders de overlast beteugelen.

BUURTEN IN DE BUURT

De beste manier om erachter te komen wat er precies nodig is op het gebied van veiligheid is natuurlijk door zelf de wijken in te gaan en te praten met mensen. Dan krijg je al snel een beeld hoe veilig mensen zich voelen, wat ze graag zouden willen veranderen en welke oplossingen ze daarvoor wellicht zelf zien.

Dit bleek heel duidelijk toen een wijk in de gemeente Helmond in 2011 negatief in het nieuws kwam: er was veel overlast van hangjongeren en niemand deed er iets aan. Er werd zelfs gesproken van een 'oorlogsgebied'. Kamerlid Nine Kooiman is samen met de afdeling langs de deuren gegaan om te praten met de buurtbewoners en natuurlijk met de jongeren zelf. Al snel werd duidelijk dat een en ander genuanceerder lag dan de berichtgeving in de kranten suggereerde. Ja, er was overlast, maar die werd door mensen heel verschillend beleefd. De een had er last van en voelde zich onveilig, de ander vond het vooral kwajongensstreken en had geen probleem met de jongeren op straat. En de jongeren zelf waren goed aanspreekbaar en gaven aan dat zij ook niet altijd even vriendelijk behandeld werden door de buurt.

Met de informatie van een avondje buurten kon de fractie van de SP in de raad de situatie beter duiden en met gerichte oplossingen komen. Bewoners hadden behoefte aan meer toezicht, en dat kwam er. Er werden tijdelijk camera's opgehangen om de ergste raddraaiers vast te kunnen leggen, en speciale jongerenwerkers zijn 's avonds veel de wijk ingegaan om met de jongeren te praten. Daarnaast had de politie met buurtbewoners afgesproken dat zij bij onrust meteen konden bellen, zodat zij snel ter plaatse konden zijn. Dankzij al deze maatregelen is de rust in de wijk snel teruggekeerd.

Zij kunnen bemiddelen tussen de buurt en de jongeren, waarmee voorkomen wordt dat er alleen op meldingen wordt gereageerd en waardoor buurtbewoners de jongeren zelf weer aan durven spreken op hun gedrag. Dit werkt vaak beter dan direct de politie eropaf sturen,

althoewel het belang van een goede wijkagent, die de jongeren kent, ook niet onderschat moet worden. Mocht dit alles niet helpen dan kan de burgemeester een samenscholingsverbod verkondigen. De raad moet er dan voor waken dat dit geen algemeen samenscholingsverbod wordt, omdat je daarmee ook inwoners van een wijk of buurt raakt. Het moet specifiek de jongeren aanwijzen die niet meer mogen samenscholen. Daarmee worden de werkelijke overlastplegers aangepakt.

Een middel dat ook nog wel eens ingezet wordt is de zogenaamde 'mosquito'. Deze produceren een zeer irritant geluid dat alleen te horen zou zijn door jongeren. Dit is geen efficiënt middel. Het treft iedereen die het kan horen, niet alleen de raddraaiers. Daarnaast verplaatst het enkel het probleem, zonder dat het een oplossing biedt.

BESTUURLIJKE OPHOUDING

Met dit middel heeft de burgemeester de mogelijkheid om een verstoring van de openbare orde te voorkomen of te beëindigen. Bij bestuurlijke ophouding kan de burgemeester (groepen) personen maximaal 12 uur laten vasthouden of insluiten. Deze bevoegdheid is tot stand gekomen voor de start van het EK 2000, dat mede in Nederland werd georganiseerd. Het voorzag in een leemte, omdat burgemeesters in het verleden hun toevlucht zochten tot buitenwettelijke middelen om potentiële lastpakken uit de buurt van grote samenkomsten te houden.

Het middel wordt zelden toegepast, omdat het om daadwerkelijke vrijheidsbeneming gaat en om die reden aan een groot aantal voorwaarden dient te voldoen. De gemeenteraad besluit of de burgemeester dit middel mag inzetten. De bevoegdheid wordt dan vastgelegd in de APV. In noodsituaties kan de burgemeester op eigen bevoegdheid overgaan tot dit middel. Uiteraard dient hierover achteraf wel verantwoording afgelegd te worden aan de raad.

¹ www.vng.nl/onderwerpen/index/veiligheid/kernbeleid-veiligheid

NATIONALE POLITIE: VAN GEMEENTERADEN WORDT STEEDS MEER VERWACHT

Tekst: Erik de Vries

Met de komst van de nationale politie wordt het politiebestedel op zijn kop gezet. Hoe ziet deze nationale politie er uit? Wat gaat er allemaal veranderen, en hoe houden gemeenten invloed op het politiewerk? De nationale politie in een notendop, met een lokale beschouwing.

Tot de Tweede Wereldoorlog kende Nederland nauwelijks nationale politieonderdelen. De politie werd gemeentelijk georganiseerd, het gezag lag bij de burgemeester. In 1940 werd de politie door de bezetter gecentraliseerd en de gemeentelijke politie opgeheven. Na de bevrijding kwam de regering in 1945 met een gemengd stelsel. Grote gemeenten kregen gemeentelijke politie, kleine gemeenten rijkspolitie onder aansturing van de minister. De politie werkte in beide gevallen hetzelfde: er was slechts sprake van een territoriale scheiding. Halverwege de jaren zestig zijn het bestuur en het openbaar ministerie zich, door oplopende confrontaties met provo's en krakers, intensiever gaan bemoeien met het beheer van de politie. Toen is de zogenaamde 'driehoek' ontstaan: het vaste overleg tussen burgemeester, hoofdofficier van justitie en hoofdcommissaris van politie.

Vanaf eind jaren zestig zijn verschillende hervormingsvoorstellen de revue gepasseerd, maar deze voorstellen hebben nooit de eindstreep gehaald. Pas begin jaren negentig is het stelsel op de schop gegaan: in 1993 kwam er een nieuwe politiewet. De 148 gemeentelijke politiekorpsen en het Korps Rijkspolitie werden omgevormd tot 25 regionale politiekorpsen en het Korps landelijke politiediensten (KLPD). De regio's werden bestuurd door een regionaal college, dat gevormd werd door de burgemeesters van de gemeenten in

de politieregio. De burgemeester van één gemeente, de centrumgemeente, was korpsbeheerder. Hij overlegde regelmatig met de hoofdofficier van justitie en de korpschef (de 'driehoek').

Het takenpakket van het KLPD werd gedurende de jaren steeds verder uitgebreid. Daarnaast kwamen er landelijke prioriteiten waar de politieregio's mee aan de slag moesten. Door deze prioriteiten ging de aandacht van de politie steeds meer naar opsporing en de zwaardere vormen van criminaliteit. Gemeenten lieten het eenvoudigste deel van de klassieke politietaken daarom steeds vaker uitvoeren door anderen dan politieagenten: bijzondere opsporingsambtenaren (boa's), toezichhouders of stadswachten. De gemeentelijke uitgaven aan openbare orde en veiligheid (exclusief brandweer) zijn tussen 2003 en 2008 met zo'n 80 procent gestegen. In 2009 trad de 'Wet bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte' in werking; die wet stelt gemeenten in staat de handhaving van lichte overtredingen in de openbare ruimte zelf ter hand te nemen, met als gevolg dat de politie voor die handhaving niet meer verantwoordelijk is, ook niet als achtervang. Het aantal toezichhouders en bijzondere opsporingsambtenaren in dienst van gemeenten werd in 2010 geschat op 4200.

De trend van een zich steeds verder terugtrekkende politie was in 2006 aanleiding om met een eerste voorstel tot één nationale politieorganisatie te komen. Dat gebeurde op de dag van de verkiezingen na de val van Balkenende II (CDA/VVD/D66). Het nieuwe kabinet, bestaande uit CDA/PvdA/ChristenUnie, heeft vervolgens op de rem getrapt. Een nationale politie was nog een brug te ver. De samenwerking tussen de 25 korpsen

moest wel verbeterd worden. De korpsen kregen zelf de ruimte om daar uitvoering aan te geven. In 2010 constateerde het kabinet-Rutte I (VVD/CDA met gedoogpartner PVV) dat dit onvoldoende gelukt was. Het voorstel uit 2006 werd alsnog voortgezet. Vanaf 1 januari 2013 kent Nederland één nationale politieorganisatie.

NATIONALE POLITIE

Hoe ziet deze organisatie eruit? Er is één nationale politie; de minister van Veiligheid en Justitie is hiervoor eindverantwoordelijk. Hij legt hierover verantwoording af aan de Tweede Kamer.

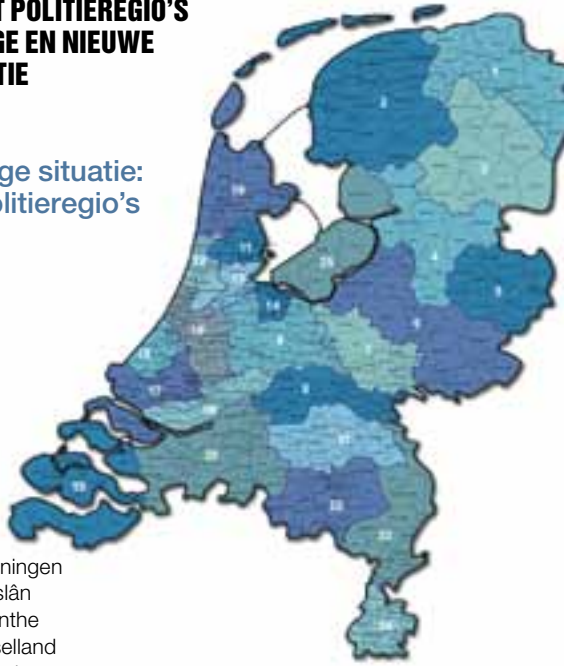
De nationale politie staat onder leiding van de korpschef. Deze is verantwoordelijk voor de aansturing en het beheer van de politiediensten centra, de landelijke eenheid en de tien regionale eenheden, waarin de oude politieregio's zijn samengevoegd. Zie het kaartje op pagina 14.

Aan het hoofd van een regionale eenheid staat een politiechef. Deze regionale eenheden bestaan uit districten, ondersteunende diensten en staf. Een district bestaat vervolgens weer uit lokale basisteams, ook wel 'robuuste' basisteams genoemd. Daarnaast heeft ieder district een eigen recherche. Zie het schema op pagina 15.

De basisteams zijn actief in een gemeente of in een aantal kleinere gemeenten. In de grote steden is een aantal basisteams actief. Deze basisteams vormen voor mensen een eerste aanspreekpunt. Zij handelen de noodhulp en niet-spoedeisende meldingen af onder aansturing van de meldkamer, nemen aangiften op, hebben opsporingscapaciteit voor de aanpak van veel voorkomende criminaliteit en zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Denk daarbij aan

KAART POLITIEREGIO'S HUIDIGE EN NIEUWE SITUATIE

Huidige situatie:
25 Politieregio's

1 Groningen	16 Hollands Midden
2 Fryslân	17 Rotterdam-Rijnmond
3 Drenthe	18 Zuid-Holland-Zuid
4 IJsselland	19 Zeeland
5 Twente	20 Midden en West-Brabant
6 Noord- en Oost-Gelderland	21 Brabant-Noord
7 Gelderland-Midden	22 Brabant-Zuid-Oost
8 Gelderland-Zuid	23 Limburg-Noord
9 Utrecht	24 Limburg-Zuid
10 Noord-Holland-Noord	25 Flevoland
11 Zaanstreek-Waterland	
12 Kennemerland	
13 Amsterdam-Amstelland	
14 Gooi en Vechtstreek	
15 Haaglanden	

Bron: Ministerie van BZK

Nieuwe situatie:
1 nationale
politie met
10 regionale
eenheden

1 Noord-Nederland
2 Oost-Nederland
3 Flevoland-Utrecht
4 Noord-West-Holland
5 Amsterdam
6 Haaglanden
7 Rotterdam-Rijnmond
8 Zeeland en West-Brabant
9 Oost-Brabant
10 Limburg

Bron: Ministerie van Veiligheid en Justitie

de aanpak van jeugd, huiselijk geweld, woninginbraken, diefstal, evenementen, horeca, geestelijke gezondheidszorg, verkeer, vreemdelingentoezicht en milieu- en executiezaken. De districtsrecherche is verantwoordelijk voor de aanpak van delicten met een grote impact. Zij levert ondersteuning aan de basisteams. De landelijke eenheid houdt zich voornamelijk bezig met de aanpak van zware, georganiseerde criminaliteit en andere taken die bijzondere expertise vereisen. Het KLPD is opgegaan in deze landelijke eenheid.

Het gezag over de politie wijzigt niet met de komst van de nationale politie. De burgemeester blijft lokaal verantwoordelijk voor de aansturing van de politie bij het handhaven van de openbare orde en hulpverlening. De officier van justitie blijft de politie aansturen bij de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en taken ten dienste van justitie.

OVERGANG

Al deze wijzigingen ten opzichte van het oude politiestelsel zijn natuurlijk

niet op 1 januari 2013 in één klap doorgevoerd. De regionale eenheden, districten en basisteams moeten gevormd en samengesteld worden. Er moet invulling gegeven worden aan de nieuwe inrichting en manier van werken. Dat alles gebeurt op basis van een inrichtingsplan, een realisatieplan en een uitvoeringsprogramma. Dit terwijl het werk gewoon doorgaat; je kunt de politie niet een paar maanden 'sluiten' om alle veranderingen plaats te laten vinden. Er is vijf jaar uitgetrokken om naar een volledig functioneren van de nationale politie toe te werken. In 2017 moet dit dus afgerond worden.

GEMEENTERAAD

Van gemeenteraden wordt steeds meer verwacht op het gebied van veiligheid. Het is een terugkerend onderwerp bij verkiezingen en staat steeds vaker prominent op de agenda van raadsvergaderingen. Bij veiligheid hoort natuurlijk de politie. Maar welke invloed heeft een gemeenteraad eigenlijk op het werk van de politie? Hoe kan zij zorgen dat de belangrijkste thema's op het gebied van veilig-

heid in de gemeente ook die aandacht van de politie krijgen die ze verdienen?

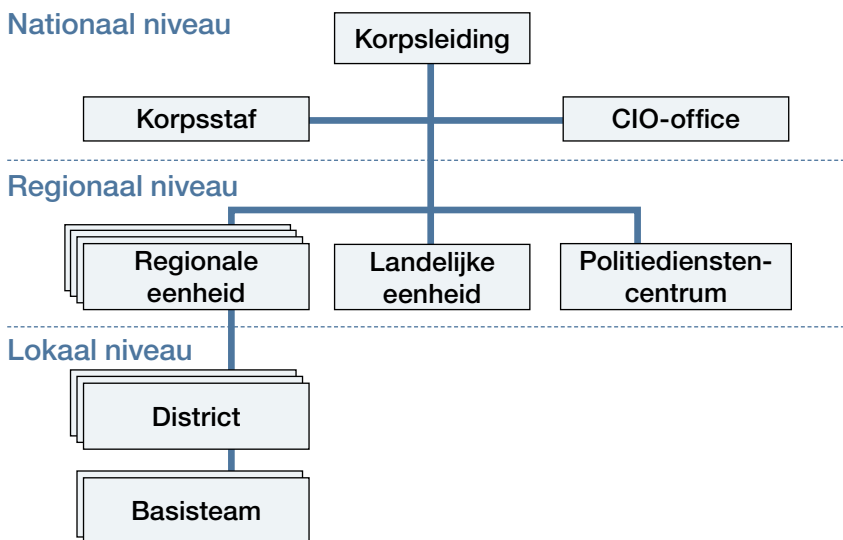
VOOR- EN NADELEN

Op papier biedt de nationale politie een aantal voordelen. Zo kunnen de verschillende onderdelen van de politie beter en sneller samenwerken, vooral qua automatisering, omdat de politie niet meer in tientallen verschillende systemen werkt. Deze systemen worden vereenvoudigd, net als alle papieren en formulieren waar de politie dagelijks mee te maken heeft. Hierdoor is er minder bureaucratie, waardoor agenten meer tijd hebben voor straat- en recherche-werk. Ook kunnen zaken als ICT, huisvesting, inkoop en personeel en organisatie voortaan centraal geregeld en ingekocht worden. Daarmee dalen de kosten.

Of deze voordelen behaald gaan worden, hangt vooral af van de invulling en uitvoering van deze wet. Er wordt door het kabinet ruim 100 miljoen bezuinigd op de nationale politie.

SCHEMA OPBOUW POLITIE

Nationaal niveau

In de Wet nationale politie worden hierover een aantal zaken vastgelegd, met als doel de lokale invloed te bevorderen. Zo wordt er vanuit gegaan dat elke gemeente om de vier jaar een integraal veiligheidsplan opstelt. In dat plan wordt vastgelegd wat de doelen zijn die de gemeente op het terrein van veiligheid nastreeft, de resultaten die met het plan worden beoogd, de inspanningen die de gemeente zal leveren voor het behalen van die resultaten en de inspanningen die daarbij van anderen worden verwacht. Hier kan een gemeenteraad dus grote invloed uitoefenen op het gehele veiligheidsbeleid. Hoewel 90 procent van de gemeenten een integraal veiligheidsplan heeft opgesteld, is dit niet bij wet verplicht. Gemeenteraden die dit nog niet gedaan hebben kunnen hier dus op aandringen bij de burgemeester en deze de opdracht geven dit alsnog te doen.

Met dit veiligheidsplan in de hand maakt de burgemeester afspraken in de zogenaamde driehoek (overleg burgemeester, officier van justitie en districtshoofd politie) over de inzet, bereikbaarheid en beschikbaarheid van de politie. Daar worden de wensen en behoeften van de gemeente afgezet tegen de beschikbare politiecapaciteit, om zo te voorkomen dat de politie overvraagd wordt. De burgemeester is over het eindresultaat van deze afspraken verantwoording schuldig aan de gemeenteraad.

Naast een gemeentelijk plan wordt eens in de vier jaar ook per politieregio een beleidsplan vastgelegd. Dat gebeurt door alle burgemeesters van de regio en de hoofdofficier van justitie. In dit plan wordt de verdeling van de politiecapaciteit over de districten vastgesteld en worden afspraken gemaakt over veiligheidsvraagstukken. De veiligheidsplannen van de gemeenten dienen daarbij als uitgangspunt. Voorafgaand aan de vaststelling van dit regionale beleidsplan legt iedere burgemeester dit voor aan de gemeenteraad. Ook hier is de burgemeester verantwoording schuldig aan de raad over het eindresultaat.

Aan het hoofd van de regionale eenheden staat de regioburgemeester. Deze voert regelmatig overleg met de minister en stelt samen met de andere regioburgemeesters en de minister eens in de vier jaar de landelijke prioriteiten van de politie vast. Deze regioburgemeester wordt aangewezen door de minister, nadat de burgemeesters in die regio in de gelegenheid zijn gesteld om een aanbeveling te doen aan de minister. De regioburgemeester heeft een verantwoordingsplicht ten aanzien van de burgemeesters in zijn regio.

Naast al deze formele wegen staat het de raad natuurlijk altijd vrij om de burgemeester aan te spreken op veiligheidsonderwerpen of de inzet van de politie, bijvoorbeeld door het jaarverslag van de politie op de

DE WIJKAGENT

De belangrijkste schakel tussen een buurt of wijk en de politie is de wijkagent. Voor het lokale politiewerk is het dus van het grootste belang dat er genoeg wijkagenten zijn en dat zij voldoende tijd krijgen om in hun wijk door te brengen. Om dat goed in de wet te regelen heeft de SP, samen met SGP en PvdA, een amendement ingediend op het wetsvoorstel. Hiermee werd vastgelegd dat er ten minste één wijkagent werkzaam moet zijn per 5000 inwoners. Alle partijen, met uitzondering van de PVV, hebben voor dit amendement gestemd, waarmee het onderdeel is geworden van de nieuwe politiewet. Minstens zo belangrijk als het aantal wijkagenten is de beschikbaarheid. In 2006 is het 'Referentiekader gebiedsgebonden politie' vastgesteld. Daarmee hebben de toenmalige politiekorpsen zichzelf de norm opgelegd dat wijkagenten minstens 80 procent van hun tijd in of voor hun wijk actief moeten zijn. In het debat over de nationale politie is dit nogmaals onderstreept. Dat betekent dus dat de prioriteit in de wijk moet liggen en dat wijkagenten slechts beperkt ingezet kunnen worden voor de overige politietaken, zoals het draaien van nooddiensten. Hier moeten gemeenteraden dus heel alert op zijn. Als blijkt dat in wijken deze normen niet gehaald worden, kan de raad de burgemeester ter verantwoording roepen.

agenda te zetten. Voorkom in ieder geval dat er over de nationale politie lokaal niet meer gesproken wordt!

Een angst van veel betrokkenen is dat de politie verder van de mensen wordt georganiseerd. De minister stelt landelijke prioriteiten, burgemeesters bepalen samen met de officier van justitie en het districtshoofd van de politie de lokale prioriteiten. Als de politiecapaciteit onder druk komt te staan, is het de vraag welke prioriteiten dan voorrang krijgen. De vrees is dat de minister de eigen prioriteiten dan voorop zal stellen. Daarover moet de minister immers zelf verantwoording afleggen in de Kamer. Ook hier zal de praktijk dit uit moeten wijzen. In de debatten met de Kamer heeft de minister beloofd dat er altijd ruimte zal blijven voor lokale prioriteiten.

Gerrit van de Kamp (l) en Han Busker.

DUBBELINTERVIEW HAN BUSKER EN GERRIT VAN DE KAMP

‘DE POLITIE MAG WEL EENS WAT HARDER MET DE VUIST OP TAFEL SLAAN’

Tekst: Nine Kooiman en Sander van Oorspronk

Ze kennen elkaar al jaren: de voorzitters van de twee politievakbonden, Han Busker en Gerrit van de Kamp. Op een zonnig terras in Zutphen spraken zij met Spanning over de Nationale Politie, politie in de wijk en de oneindige vraag naar veiligheid.

Er spreken in de Kamer heel veel mensen over de politie terwijl ze de praktijk helemaal niet kennen. Wat vinden jullie daarvan?

Han: ‘Er is veel onwetendheid over de politie. Men heeft geen idee wat er allemaal op politieagenten afkomt. Zowel centraal als decentraal wordt daar veel te gemakkelijk over gedacht. Dat heeft voor een deel ook wel te maken met de politieorganisatie die onvoldoende kenbaar maakt wat voor impact de beslissingen van de Kamer hebben.’

Kun je een voorbeeld noemen?

Han: ‘De planning van evenementen bijvoorbeeld. Er wordt een beslissing genomen om in twee weken tijd vijf evenementen op de agenda te zetten, zonder dat men zich realiseert wat voor werkdruk dat oplevert voor agenten en hoe moeilijk het is voor de politie om al die evenementen te bemannen. Men realiseert zich onvoldoende wat voor druk dat legt op de organisatie.’

Is er te weinig overleg over met jullie?

Han: ‘Ja. En de politie mag wel harder met de vuist op tafel slaan. Luister, jullie mogen dit willen, maar dan moet je

ook prioriteiten stellen. Als jullie dit willen, dan doen we iets anders even niet. De rekening wordt te vaak alleen op de werkvloer gelegd. De politieorganisatie moet veel meer laten zien wat beslissingen betekenen voor de capaciteit.’

Gerrit: ‘Er zit geen licht tussen, hoe wij daar naar kijken. Maatschappelijk, maar ook politiek-bestuurlijk, kunnen we allemaal geen nee accepteren als het gaat om veiligheid. Het risico is dat er onveilige situaties ontstaan voor burgers en dat risico wordt niet geaccepteerd. Een van de grootste problemen die we zien, is dat er een soort veiligheidsillusie wordt gecreëerd. Dat veiligheid maakbaar is. Dat is gewoon niet waar. Er is altijd een risico, laat dat duidelijk zijn. In de buurt willen we veiligheid en daar moet capaciteit voor beschikbaar zijn. Men denkt dat het een oneindige bron van capaciteit is. En dat is niet zo. De politie moet, ook voor de veiligheid van de eigen mensen, opstaan en zeggen: hier ligt de grens.’

Wat moeten gemeenteraadsleden weten en doen?

Gerrit: ‘We denken nog steeds in poppetjes, terwijl het er gewoon om gaat of inbraken worden opgelost en daders worden opgepakt. Spreek dus een veiligheidsniveau af. Qua zichtbaarheid kun je best zeggen dat je op koopavonden wat surveillanten inzet om de boel te stabiliseren. Die omschakeling is heel moeilijk want daarvoor moet je veel meer van veiligheid weten. Gemeenteraadsleden vinden dat lastig. Dat kun je ze niet kwalijk nemen, maar het is aan de

partijen die er zitten om daarin te investeren.'

Han: 'De vraag naar veiligheid is oneindig. Je moet nadenken hoe je dat gaat managen. Een professionele organisatie als de politie moet de ruimte krijgen om daar keuzes in te maken. Leg die keuzes niet op vanuit de gemeente.'

Er bestaat zoiets als een integraal veiligheidsplan. Jullie zeggen allebei: we moeten kijken naar concrete doelen, niet naar de poppetjes. Hoe zorg je ervoor dat gemeenteraadsleden die organisatie beter leren kennen?

Gerrit: 'Zorg dat je je goed laat informeren. Het politieke vak kun je mensen leren, maar dat staat nooit los van inhoud. In heel veel disciplines is zoveel veranderd, daar is bestuurlijk gezien veel te weinig in meegegaan. Raadsleden zijn blijven doen wat ze al deden.'

Han: 'Als het goed is, weet de gemeenteraad wel waar de veiligheids-pijnpunten zitten in de buurt. Daar heb je meer de burger bij nodig dan de politie. Daar vanuit moet je redeneren en een veiligheidsplan maken. Vervolgens zeg je tegen de politie: dit is mijn ambitie. De politie moet dan maar aangeven: dit kan ik wel regelen, dit niet. Maak dus werk van dat integrale veiligheidsplan.'

Jullie waren allebei voor de invoering van de Nationale Politie.

Han: 'Nou, het was nogal een geforceerde keuze, die meer te maken had met het failliet van het oude bestel. Wat we hadden dat kon echt niet meer. Ik vind het niet zo raar dat we de aansturing van de politie nationaal regelen nu. Kijk, wij geloven heilig dat politiewerk in de wijk begint, door te weten wat er speelt. Dat begint niet achter een bureau. Dus dat alle zegen van de Nationale Politie moet komen, zover zijn wij nog niet.'

Gerrit: 'Bij ons ligt het ietsje anders. Wij zagen vooral dat als je langer zou wachten, de desintegratie van het oude systeem zover zou gaan dat je bijna onherstelbare schade zou krijgen. Dus voor ons was 't niet zozeer de vraag óf, maar meer wanneer.'

In de zorg, psychiatrie, jeugdzorg wordt veel bezuinigd. Wat merken jullie daarvan?

Gerrit: 'Mensen die vereenzamen, verslonzen of niet in de juiste woonomgeving zitten, dat levert werk voor ons op. Collega's zien op straat nu al meer incidenten door de bezuinigingen op de geestelijke gezondheidszorg. Mensen die tot een jaar terug gedwongen opgenomen zouden worden, die vind je nu op straat.'

Vlak voor het zomerreces kwam er een brief naar de Tweede Kamer over het inhuren van commerciële partijen voor beveiliging. Hoe denken jullie daarover?

Han: 'Er is een oneindige vraag naar veiligheid. Die ontwikkeling zien wij ook wel. Daarover geen misverstand. Ik vind het alleen wel raar dat je een publieke veiligheidstaak privatiseert. En ik vind het raar dat gemeentes ruimte krijgen om boa's (buitengewoon opsporingsambtenaren –red.) in te zetten. Daarmee krijg je weer dat waterbedeffect: de ene gemeente heeft wel ruimte om boa's in te zetten, de buurgemeente niet, dus de puinhoop verplaatst zich weer. Ik ben eigenlijk mordicus tegen een systeem waarin gemeentes met veel geld beter veiligheid kunnen organiseren dan gemeentes met minder geld.'

We wilden juist met de Nationale Politie duidelijkheid creëren over de veiligheid in ons land. Boa's inhuren kost geld, dat geld is er beschikbaar, en vervolgens wordt er alleen geschoven met budgetten. Geld dat ook naar de politie had kunnen gaan. Daar heb ik moeite mee.'

Tegenstanders zullen zeggen: ja, maar dat is broodroof...

Han: 'Broodroof is onzin. Dat zou suggereren dat wij boa-werk nodig hebben, dat is niet aan de orde. Dit gaat over de principiële vraag: hoe organiseer je veiligheid? Ik snap dat er mensen zijn die een particulier beveiligingsbedrijf om hun huis kunnen zetten, maar dat is wat anders dan maatschappelijke veiligheid. Dat moet voor iedereen gelijk zijn.'

Nog een ander ding. Als je als politieorganisatie gelooft dat jouw werk in de wijk begint, dan moet je dat niet afstaan. Dan moet je in de wijk blijven. Een voorbeeld. Je krijgt onderweg een aanrijding. De politie zegt: hier kom ik niet voor, daar kan ik geen prioriteit aan geven. De volgende dag staat de politie bij je aan de deur met een wijkonderzoek. Ik snap dat mensen denken; jij was er niet toen ik je nodig had, nu ben ik er niet als jij me nodig hebt. Je moet die binding met de samenleving houden. Dat kan niet met private ondernemingen.'

Gerrit: 'De boa-discussie is een beperkt deel van het geheel. Een jaar of tien geleden was veiligheid een zaak van de politie. Nu zijn er veel meer partijen bij betrokken. Dat was een sluipend proces. Wij vinden dit geen goede zaak, zo zonder politiek-bestuurlijke discussie. In de grondwet is opgenomen dat veiligheid een zaak van de overheid is. Dat is nogal wat. Maar naar de ontwikkeling van het politiecomplex is nooit gekeken. Voor ons is het cruciaal dat je debatteert over welke partij welke verantwoordelijkheid krijgt over welk deel van de veiligheid. Het is een wirwar, nu.'

Er zijn veel misverstanden over agenten. Wat zouden jullie recht willen zetten?

Gerrit: 'Burgers denken dat de politie vrije keus heeft in wat ze wel of niet aan taken uitvoert. Collega's krijgen vaak te horen bij verkeerscontroles: 'Ik heb liever dat je achter die kerel aan gaat die gisteren in mijn huis inbrak.' De taakuitvoering van de politie bepalen we niet zelf. Die bevoegdheid ligt bij politiek en bestuur. Spreek de politie daar niet op aan.'

Han: 'Er is een hardnekkig beeld dat we een pot politieagenten klaar hebben staan. Waarom ben je niet hier, waar was je toen ik je nodig had? De organisatie van de politie kan misschien efficiënter, maar de inzet van agenten zelf is meer dan honderd procent. De samenleving kijkt daar ook veel te makkelijk naar. Agenten hebben geen tijd om te lanterfanten.'

Gerrit: 'En een beetje meer erkenning en waardering zou mooi zijn. Niet in geld, maar in beeld.'

Han Busker (1961) is voorzitter van politievakbond NPB

Gerrit van de Kamp (1964) is voorzitter van politievakbond ACP

EEN DAG ALS GEDETINEERDE

Tekst: Nine Kooiman Foto: flickr.com/EDNL

Het is donderdag 25 juli, kwart voor 1, als ik met mijn tas voor de vrouwengevangenis Nieuwersluis sta. Aan de beveiliging aan de poort geef ik mijn paspoort af en ik zeg dat ik voor een werkbezoek kom. 'Of eigenlijk laat ik mij een dag opsluiten', zeg ik er voor de zekerheid nog bij.

13:30 UUR

Ik word rondgeleid door het hoofd van de beveiliging. Een lange man, breed, vriendelijk en met natuurlijk gezag. Hij legt uit dat enkele jaren terug het programma 'motiverende bejegening' is ingevoerd. Hiermee leren mensen in het gevangeniswezen niet enkel repressief te reageren op mensen in detentie, maar ze ook met motiverende gespreksvoering te stimuleren om hun gedrag te veranderen of aan te passen. Het zou volgens hem zonde zijn als dat verdwijnt, wat door de bezuinigingen in het gevangeniswezen inderdaad het geval zal zijn.

14:15 UUR

Het moet waarschijnlijk kwart over twee zijn geweest dat ik van bezoeker gedetineerde werd. Vanaf dat moment ben ik ieder besef van tijd kwijt. Pas later op de dag komt dat weer langzaam terug.

'HET BAD'

Twee vriendelijke vrouwen van de beveiliging nemen mij mee. Mijn handtas wordt als eerste leeggehaald, daarna volgt de tas die ik heb meegenomen voor de overnachting. Alles wat niet mee naar binnen mag wordt genoteerd en de rest gaat in een groene plastic tas die ik later mee mag nemen. Ik verontschuldig mij meerdere malen dat ik mijn tas niet heb opgeruimd. Pasjes, foto's, bonnetjes en lippenstiften komen voorbij. Het zijn vele persoonlijke spullen en hoewel ik niks te verbergen heb, besef ik ook dat niets meer privé is. Een ongemakkelijk en voornamelijk zeer kwetsbaar gevoel.

Dat wordt alleen maar erger wanneer ik de visitatieprocedure doorloop. Hier wordt ook een uitzondering voor

Vrouwengevangenis Nieuwersluis.

mij gemaakt, want ik mag niet gevisiteerd worden. Visitatie betekent dat je je helemaal moet uitkleden, indien nodig je tampon moet verwijderen en dan drie keer moet bukken. Ik slik als ik dat hoor, want hoewel de bewakers er alles aan doen om mij gerust te stellen en alles uit te leggen, zou ik die handelingen erg denigrerend vinden. Dat het moet snap ik, want er wordt toch veel geprobeerd om dingen binnen te smokkelen. Ook voor hun eigen veiligheid visiteren ze. Fouilleren maakt hen kwetsbaarder, want ze moeten dan op de knieën. Als

een gedetineerde kwaad wil doen, dan is een knietje in het gezicht zo gemaakt. Ik word wel gefouilleerd en zie gelijk wat ze bedoelen. Het is minder ingrijpend voor mij, hoewel net zo goed je bh, je ondergoed en je liezen worden gecontroleerd. Ik zeg nog dat ik niks te verbergen heb. 'Dat zeggen ze allemaal', grappen ze nog. Tsjja, dat zal inderdaad.

LUCHTEN

Ik mag nog een uur luchten met de vrouwen die op de afdeling naast mij gedetineerd zijn. Ik vraag hen naar

Het woord dat ik de vrouwen veel hoor gebruiken is ‘afgestompt’. ‘Je denkvermogen wordt totaal uitgezet in detentie’

hun ervaringen in detentie. Waarom ze vastzitten heeft verschillende redenen. Opvallend is wel dat ze eerlijk en open zijn. ‘Ja, het is niet vanwege het stelen van wat sokken’, zeggen ze. Er zijn ook vrouwen die er zitten vanwege een boete die ze niet konden betalen. Ze hebben wel geprobeerd een betalingsregeling te treffen, maar dat is niet gelukt. De persoonlijke verhalen zijn pittig. Van het bed gelicht, niet wetende of je kind wel goed opgevangen is, niet wetende hoe hoog de boete is die je moet betalen en niet wetende hoe lang de detentie nog gaat duren. Ga er maar aan staan.

Het woord dat ik de vrouwen veel hoor gebruiken is ‘afgestompt’. ‘Je denkvermogen wordt totaal uitgezet in detentie’, zeggen ze. ‘Alles wordt voor je bedacht. Voor eigen initiatief is bijna geen ruimte.’ Zo wilden de vrouwen zelf het onderhoud van het terrein verrichten, maar het gereedschap dat ze gebruikten werd hen afgenomen. De totale afhankelijkheid in detentie, maar ook daarbuiten. ‘Ik heb geen huis, geen werk, geen uitkering, helemaal niks meer. Hoe moet dat als ik straks vrij kom?’

OP DE AFDELING

Het is een beetje rumoerig, want iedereen moet achter de deur. Maar er is ook een ‘nieuwe’. Ik maak contact met mijn overburen. ‘Wie is die nieuwe?’, vraagt een meisje van net twintig bovenaan de trap aan de vrouwen naast mij. ‘Dat is mijn nieuwe vlam en die gaat met mij mee, hoe

vind je haar?’ Ik moet hard lachen en stel me voor. De meeste vrouwen vinden het wel goed dat ik dit doe: ‘Weet ze ook eens hoe het is.’ Een van de vrouwen herkent mij en zegt: ‘Jaaa, maar jij vond die enkelband van Teeven toch niks?’ Maar vooral krijg ik wijze raad mee. ‘Succes met het slapen op het bed, probeer op je rug te liggen. En zorg dat je niet gaat douchen om half negen, want er wordt gecontroleerd. Of nog beter: helemaal niet douchen ’s avonds, want het koelt niet af.’ Niet zo’n gek idee, want ik zit precies tijdens de hittegolf in mijn cel.

16:45, OP CEL

De deur gaat dicht en op slot. Direct daarna controleert een ander nogmaals het slot. En dan is het stil. Ik check wat ik heb meegekregen. Doorzichtige bakjes met koffie en suiker, wc-papier, tandpasta, afwasmiddel, brood, jam, een kam en twee magnetronmaaltijden. Ik maak beide maaltijden klaar, omdat ik wel nieuwsgierig ben naar dat detentievoedsel. Ik krijg de maaltijden niet warm (of bovenop heel warm en onderop koud). De kip is taai, de vis lijkt wel snot, de sperziebonen ook, en de aardappels zijn droog. Als ik mijn ogen dichtdoe weet ik niet wat ik eet. Ik weet dat het uitgebalanceerde maaltijden zijn met voldoende voedingsstoffen, maar heb uiteindelijk maar een boterham gepakt.

Het is heet op cel, een raampje open zetten is niet mogelijk. Ik kijk uit op de binnenplaats. Aan de overkant zitten ook vrouwen op cel, ik zie er soms een paar voorbij schuiven. Mijn water haal ik uit een ijzeren kraan boven de wc en ik doe mijn afwas ook boven diezelfde wc. De wc is van ijzer, lekker warm zitten is er niet bij. Als ik

douche, zie ik dat de doucheknop is bewerkt door een bewoonster voor mij. Er zit een plastic fles op, zodat het water niet overal naartoe spuit. Het kan niet verhelpen dat alsnog mijn wc-papier compleet nat is. In detentie heb je ook niet echt een spiegelbeeld. Een ijzer oppervlak is glad gemaakt, zodat je een vaag evenbeeld ziet. Spiegels mogen niet mee in detentie.

CONTROLE EN GEEN PRIVACY

Het opgesloten zitten vind ik niet eens het ergste, besef ik. Dat was wel waar iedereen me voor gewaarschuwd had. Maar de controles, die vind ik het ergst. Gemiddeld krijg je twee controles, tussen half 9 en half 10 en ergens midden in de nacht om 3 uur. Ze kloppen op je deur en dan gaat direct het luikje van de celdeur open. En dan kijken ze waar je zit. Als je onder de douche of op de wc zit, word je geacht om jezelf te laten zien. Dit maakt dat het laatste stukje privacy helemaal weg is.

NACHT

Slapen heb ik amper gedaan. De bouwlamp op het terrein scheen mijn kamer in, de koelkast naast mijn bed maakte veel herrie, ik had geen frisse lucht, maar wel een knoerthard bed en een plastic kussen. Niet echt bevorderlijk voor de nachtrust dus.

EINDE DETENTIE

Als ik word opgehaald van de arbeid is mijn detentie voorbij. Ik mag mijn spullen pakken en afscheid nemen van de vrouwen. In het nagesprek met de directie vragen ze mij wat me is overgevallen. Er worden van mijn bevindingen aantekeningen gemaakt. Zodat ze mogelijk ook iets kunnen verbeteren, zo delen ze mee. Ik vertel dat het compleet afhankelijk zijn en geen privacy, grip of zeggenschap hebben op de situatie om je heen, mij zwaar is gevallen. Dat ik hoop dat we ook toe kunnen werken naar een detentie waar vrouwen en mannen wel weer verantwoordelijkheden krijgen. Al is het maar voor het onderhoud in detentie. Dat ze weer verantwoordelijkheid leren nemen, iets wat ze eerder hebben nagelaten.

GEVANGENISPERSONEEL KEERT ZICH TEGEN PLANNEN STAATSSECRETARIS

Tekst: Michiel van Nispen

Staatssecretaris Teeven, van Veiligheid en Justitie, presenteerde op 22 maart 2013 een ingrijpend bezuinigingsplan. Met het 'Masterplan DJI 2013-2018' zouden 26 gevangenissen en 3 tbs-klinieken de deuren moeten sluiten. Het programma voor gedetineerden wordt versoberd, het meerpersoonscelgebruik wordt uitgebreid en elektronische detentie wordt ingevoerd.

Al direct na de publicatie van deze plannen kreeg de SP-fractie in de Tweede Kamer verontwaardigde reacties over het feit dat bij het maken van deze plannen niet of nauwelijks geluisterd zou zijn naar de mensen die bij de Dienst Justitiële Inrichtingen werken. De SP is een partij die luistert naar de mensen op de werkvloer. Daarom besloten wij diverse onderdelen van dit bezuinigingsplan in een enquête voor te leggen aan het personeel.

Ongeveer een kwart van het personeel heeft in de maand april de enquête ingevuld op www.sp.nl/detentie. De deelnemers aan deze enquête werken voornamelijk als penitentiair inrichtingswerker, beveiliging of (socio)therapeut in de inrichtingen, verspreid over het hele land. De spreiding naar functies en locaties, alsmede de hoge opkomst, maken deze enquête representatief en daarmee betekenisvol.

De deelnemers aan de enquête kregen zeven onderdelen uit het bezuinigingsplan voorgelegd, met de vraag een keuze te maken uit antwoordmogelijkheden die lopen van 'zeer slecht idee' tot 'zeer goed idee'. Geen enkel onderdeel kreeg steun van een meerderheid van het personeel. Het invoeren van een eigen bijdrage voor gedetineerden leverde nog het meest genuanceerde antwoord op: 40 procent vindt het geen goed idee, omdat van een kale kip niet te plukken valt. En 38 procent is wel positief over het plan, maar wel met de nuance dat dit slechts kan indien de gedetineerde hiervoor het geld heeft.'

Bij andere onderdelen uit het plan zijn de reacties ronduit negatief. Bijna drie kwart is tegen de bezuiniging op forensische zorg, 56 procent is tegenstander van de voorgestelde versobering van het regime. Veel mensen spreken de vrees uit dat minder begeleiding en behandeling tijdens detentie zal leiden tot hogere recidive, en daarmee tot een onveiligere samenleving. Door veroordeelden niet de zorg of behandeling te geven die zij nodig hebben, vreest het personeel dat 'tikkende tijdbommen' de samenleving in worden gestuurd.

Ook wordt toenemende onveiligheid in de inrichtingen genoemd, mede vanwege het verminderen van mogelijkheden tot persoonlijk contact tussen gedetineerde en bewaarder. Het wordt moeilijker voor het personeel om vast te stellen of iemand een gevaar gaat vormen voor zichzelf, personeel en medegedetineerden.

Onderdeel van het plan is ook om meer dan 50 procent van de gedetineerden op een meerpersoonscel te plaatsen. Slechts weinig deelnemers aan de enquête vinden dit een goed idee. Veel gedetineerden hebben een (psychische) stoornis en meerpersoonscellen zouden leiden tot meer frustratie en meer agressie. Zeker in combinatie met de voorgestelde versobering van het regime, is dit vragen om problemen.

Het invoeren van de elektronische detentie, waardoor gedetineerden thuis hun straf uitzitten met een enkelband, wordt stellig afgewezen door 91 procent van het personeel. Men vreest dat crimineel gedrag kan worden voortgezet vanuit huis, omdat controle en begeleiding ontbreken. Er zal nauwelijks werk te vinden zijn voor deze doelgroep, waardoor de kosten voor de gemeenten zullen stijgen. Ook vinden veel respondenten het 'thuis zitten op de bank' geen echte straf, of zoals een groepswerker uit het oosten van het land zegt: 'Huisarrest is voor ondeugende kinderen.'

Grote kritiek is er ook op het voorstel het gevangeniswezen (mogelijk) te privatiseren. Drie kwart is erop tegen, veelal vanwege het principe dat het ten uitvoer leggen van straffen een overheidstaak is en 'niet iets waar commerciële bedrijven geld mee moeten verdienen'. Ook het sluiten van inrichtingen en tegelijkertijd plannen van nieuwbouw kan op weinig begrip rekenen. Een ruime meerderheid van 72 procent zegt niet te snappen waarom gekozen wordt voor deze 'kapitaalvernietiging'. Zeker ook omdat er recent voor miljoenen is geïnvesteerd en verbouwd in de inrichtingen die nu gesloten gaan worden. Ook het feit dat gekozen wordt voor 'megabajesen' kan op weinig begrip rekenen. Kleinere inrichtingen zijn beter voor de interne veiligheid en leveren meer mogelijkheden op voor familie op bezoek te komen en voor (na)zorginstellingen om te zorgen voor een betere resocialisatie.

Uiteindelijk geeft het ondervraagde personeel het gehele plan van staatssecretaris Teeven gemiddeld een 2,5. Slechts van 4 procent van de respondenten krijgt het plan een voldoende. In de toelichtingen valt opvallend vaak te lezen dat het plan niet doordacht is, slechts een visie voor de korte termijn betreft en ten koste gaat van de veiligheid van de samenleving.

Inmiddels heeft Nine Kooiman het rapport met alle resultaten van de enquête aangeboden aan staatssecretaris Teeven, met het dringende verzoek deze noodkreet van 'zijn' gevangenispersoneel uiterst serieus te nemen en hiernaar te luisteren.

Het volledige rapport 'Gevangenispersoneel spreekt zich uit' is te vinden op www.sp.nl

HET ZWIJGEN VAN ONZE REGERING BEDREIGT ONZE BURGERS

Tekst: Ronald van Raak Foto: flickr.com

– *‘Waarom spioneren Amerika, Israël en Italië eigenlijk in ons land?’*

– *‘Hoe komt u erbij dat Italië bij ons spioneert?’*

Dit gesprek had ik ooit met een hoge figuur binnen de AIVD. Soms volstaat een retorische truc om een geheim te achterhalen.

Eigenlijk was het geen geheim, we weten al heel lang dat Israël en Amerika bij ons spioneren. Met spionnen die actief zijn op straat en door spionage tegen onze politici. In juni werd dankzij klokkenluider Edward Snowden duidelijk hoe massaal Amerika ons af luistert. Iedereen die weleens telefoneert, of internet gebruikt, is een potentieel ‘target’.

In de Verenigde Staten zijn wetten die een onderscheid maken tussen de rechten van Amerikaanse burgers en van niet-Amerikanen. Tegenover die laatste groep – waar ook jij toe behoort – kunnen de Amerikaanse geheime diensten zich nagenoeg alles veroorloven. Dat komt omdat onze regering zich niet uitspreekt tegen de schending van onze fundamentele rechten. Als een Amerikaanse spion wordt opgepakt, wordt die in alle stilte uitgezet. Als Amerika wordt betrap op spionage, wordt dat nauwelijks besproken. Maar meestal weet onze regering helemaal niet wat de Amerikanen allemaal uitspoken.

WAT ZIT ER IN JOUW DOSSIER?

Onze geheime dienst is opgericht na de Tweede Wereldoorlog, in reactie op het gewapende verzet, waarin de communisten een belangrijke rol hadden gespeeld. De Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) was van begin af aan vooral gericht tegen linkse actiegroepen. Ook infiltreerde de geheime dienst in linkse politieke partijen – waaronder de SP. Hoe lang die bemoeienis heeft geduurd, weet ik niet. Mijn laatste aanwijzingen gaan tot 2006. Het zou goed zijn als leden

Demonstranten in Berlijn eisen asiel voor klokkenluider Edward Snowden.

die actief waren in de jaren zeventig en tachtig hun dossiers zouden opvragen, dan kunnen we mogelijk meer zekerheid krijgen.

Na de val van de Berlijnse Muur (1989) werd de spionage tegen links minder, zeker toen de dreiging van islamitische terroristen groter werd. De geheime dienst werd professioneler, zeker nadat in 2002 de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) werd opgericht. Daar werken nu zo'n 1.500 mensen. De spion die ons begluurt door een gat in de krant is vervangen door een ICT-deskundige die nauwgezet onze gangen nagaat op internet. De medewerkers van de AIVD zijn daarbij gebonden aan strenge regels. Dit in tegenstelling tot de Amerikanen, die ons zonder enig toezicht bespioneren.

EEN NIEUWE KOUDE OORLOG?

Elk jaar staat in het jaarverslag van de AIVD dat China en Rusland ons bespioneren. Elk jaar vraag ik de regering waarom Amerika en Israël niet worden genoemd. Dat zij al onze telefoontjes en bezoeken op internet kunnen bekijken is niet alleen een gevaar voor onze privacy, maar ook voor onze veiligheid. Amerika gebruikt deze gegevens voor ‘datamining’: iedere Nederlander loopt daarbij de kans op een Amerikaanse terrorismelijst te komen, wat grote gevolgen kan hebben als je bijvoor-

beeld wilt reizen. Onze regering heeft geen enkele mogelijkheid om burgers weer van zo'n lijst af te krijgen.

In de internationale strijd tegen islamitisch terrorisme moeten geheime diensten samenwerken. Dat kan alleen als die diensten elkaar vertrouwen. De Amerikaanse activiteiten laten zien dat de Verenigde Staten niet te vertrouwen zijn – en dat zij ook ons niet vertrouwen. Dat bleek ook in aanloop naar de oorlog in Irak, toen de Amerikanen ons bewust verkeerde informatie gaven over massavernietigingswapens. Daarmee lijken de Amerikanen te hebben gekozen voor een nieuwe Koude Oorlog, waarbij burgers van voormalige bondgenoten worden gezien als vijand.

Geheime diensten hebben de neiging om de grenzen steeds meer op te zoeken. Dat de Amerikanen zo ver kunnen gaan heeft vooral te maken met het zwijgen van de Europese regeringen. De Nederlandse regering lijkt niet bereid zich uit te spreken tegen de Amerikaanse af luisterpraktijken. Als de regering zwijgt, moet het parlement spreken. De Tweede Kamer heeft mede op initiatief van de SP een onderzoek gelast. Daaruit moet duidelijk worden wat onze regering wist en wat wij zelf uitspoken. Vervolgens moeten we openlijk bespreken hoe wij onze burgers beter kunnen beschermen.

INTERVIEW MET OT VAN DAALEN – BITS OF FREEDOM IS HET PRIVACY OF IS HET VEILIGHEID?

Tekst: Sharon Gesthuizen Foto: Dirk-Jan Visser / Hollandse Hoogte

Opsporingsinstanties trekken regelmatig aan de bel omdat ze meer bevoegdheden willen. Zo is een veel gehoorde kreet dat politie en justitie te weinig kunnen als het om opsporing op en via het internet gaat. Als het aan sommige politici ligt geven we de sterke arm alle ruimte die ze willen. Maar is dat nu verstandig? Immers: zonder veiligheid geen privacy maar zonder privacy geen veiligheid.

Je bent directeur van Bits of Freedom. Een organisatie die belooft 'op te komen voor jouw privacy en vrijheid op het internet.' Want, zo zeggen jullie, 'deze grondrechten zijn onmisbaar voor ieders ontplooiing, technologische innovatie en de rechtsstaat'. Leg uit?

'Met Bits of Freedom strijden we voor grondrechten. Daarbij kijken we naar fundamentele rechten zoals die in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens zijn vastgelegd. We zien het bovendien als onze taak om te zorgen dat mensen die grondrechten kunnen gebruiken. Dat doen we door beleidsmakers gevraagd en ongevraagd van advies te dienen; is het nu wel of niet een goed idee om een bepaalde maatregel in te stellen? Ook voeren we campagne: we maken gebruikers van ICT bewust op het gebied van privacy en vrijheid. En we helpen een ieder die gebruik maakt van ICT-diensten zichzelf te beschermen door middel van goede raad. Daarvoor hebben we de Internet toolbox¹ ontwikkeld. Wij geloven dat de grondrechten vrijheid en privacy fundamenteel zijn; ze beschermen minderheden tegen de meerderheid. Ze creëren ruimte voor nieuwe spelers. Ze zijn goed voor innovatie. En het grondrecht op privacy staat voor mij gelijk aan vrijheid. Vrijheid om met anderen te communiceren of je te verplaatsen zonder dat je

wordt gevolgd. In een wereld met weinig privacy heb je weinig mogelijkheden om fouten te maken, om te verkennen wat je mening is.

Tot slot geeft informatie macht. Dat is voor degene over wie een ander veel weet een inperking van zijn vrijheid.'

Is er een aparte NGO nodig om dit thema op de kaart te zetten?

'Het beschermen van grondrechten kun je niet aan de politiek alleen overlaten, want als er een politieke meerderheid is die bepaalde denkbeelden onwenselijk vindt dan moeten mensen die daar anders over denken beschermd worden.

Nederland kent – anders dan de VS of Frankrijk – geen constitutionele toetsing. Dat is in veel opzichten jammer, want hoewel de situatie in de VS niet zaligmakend is², kun je daar wel toetsen of maatregelen niet in strijd zijn met belangrijke grondrechten. Hier kan dat dus niet gedaan worden door de rechter en daarom is het belangrijk dat er stichtingen zijn die opkomen voor de grondrechten van iedereen.'

Is de situatie in Nederland anders dan in andere landen? Maakt de gemiddelde Nederlander zich minder of juist meer zorgen over zijn of haar privacy?

'Op sommige punten lopen we voorop. Met onze netneutraliteit³ bijvoorbeeld. Nederlanders gebruiken veel internet dus is het hier een belangrijk punt.

Maar verder maken we ons hier juist minder snel zorgen dan in een land als Duitsland. Het klinkt weleens wat pompeus en theatraal, maar de vergelijkingen die in Duitsland worden gemaakt tussen Stasi en NSA kloppen in feite wel.

PRISM heeft echter de mensen ook hier wel doen schrikken.'

Als de politie zegt dat ze te weinig kan op het internet om criminelen te pakken, wat zeg jij dan?

'Het pakken van criminelen hangt af van de hoeveelheid agenten en van de bevoegdheden die zij hebben. Wat je nu ziet is dat het lijkt alsof minister Opstelten (Veiligheid en Justitie, VVD) heel wat doet door met een wet te komen, die bijvoorbeeld het terughacken door de politie mogelijk maakt. Maar hij doet in feite weinig tot niets, want de Nederlandse politie mag al heel erg veel. Zij kunnen al gegevens opvragen bij allerhande dienstverleners. Zonder rechterlijke toetsing! En er wordt veel getapt. Ik kan me voorstellen dat de politie denkt: geef ons maar alles wat we denken nodig te hebben. Maar ik zou Opstelten willen voorhouden: doe nu eerst een onderzoek naar wat er kan en waar het dan aan ligt dat het niet goed gebruikt wordt. Ik weet vrijwel zeker dat er uit zo'n onderzoek naar voren zou komen dat er te weinig en te weinig goed opgeleide mensen zijn bij de politie. Daarin moet je dus investeren.'

Maar veel mensen maken zich terecht ontzettend kwaad over de verspreiding van afbeeldingen van kindermisbruik. Waarom zouden we de politie niet gewoon haar zin geven?

'Seksueel kindermisbruik is afschuwelijk en het is terecht om alles op alles te zetten om dat te voorkomen. Maar we hebben beperkte middelen en we moeten dan ook goed kijken hoe we die inzetten. Het ligt toch echt meer voor de hand om de problematiek aan te pakken bij de bron; dus bij de producenten van de filmpjes. Daarvoor heb je agenten nodig die rechercheren, het materiaal bekijken en speuren naar aanwijzingen om locaties, slachtoffers en daders te achterhalen. Nogmaals: we moeten dus investeren in de agenten die dit

Ot van Daalen.

zware werk doen. Op dit moment zijn er nog steeds te veel zaken die op de plank blijven liggen door gebrek aan capaciteit.

Maar er is ook een principiële vraag: voor iedere maatregel moet je kijken naar alternatieven. Zijn er geen alternatieven maatregelen die minder privacyschendend zijn? Mijn overtuiging is dat die er zijn en dat je daarom niet maar onbepaald bevoegdheden mag gaan uitbreiden. Maar dan moet je wel keuzes maken en investeren. Gelukkig worden er nu meer politieagenten vrijgemaakt en werken we meer internationaal samen om verdachten op te sporen. Dat is een goed teken.

Wat kan me gebeuren als ik als burger nietsvermoedend altijd en overal inlog, mijn gegevens achterlaat, cookies accepteer? Wat is er mis met de houding 'ik heb toch niets te verbergen'?

'Worst case scenario: je wordt op een dag wakker, je bankrekening is geplunderd, met jouw pas zijn allerlei bestellingen gedaan, onder jouw naam zijn diefstallen gepleegd of erger. Dan is het vervolgens heel moeilijk om de bureaucratie te laten 'draaien' zodat jouw gegevens weer correct zijn. Neem de zaak Kowsoleea. Hij is vergeefs vijftien jaar bezig geweest om te proberen de gevolgen van de identiteitsfraude waarvan hij

het slachtoffer was te corrigeren. De Nationale Ombudsman erkende destijds: ons grote, bureaucratisch systeem is er niet op ingericht om dit soort fouten te herstellen. Voorkomen is dus vele malen beter want in zo'n situatie wil je niet terechtkomen.'

Hoe functioneert de privacywaakhond in Nederland? Is het College Bescherming Persoonsgegevens effectief genoeg?

'Een groot probleem voor het CBP is dat het niet of nauwelijks boetes kan opleggen aan degenen die (privacy) regels schenden. Het is een intelligente waakhond zonder tanden. Desalniettemin is het college redelijk effectief. Het heeft bijvoorbeeld Whatsapp tot encryptie (versleutelen) gedwongen. Liefst zie ik echter dat ook op Europees niveau wordt geregeld dat zulke toezichthouders fikse boetes kunnen uitdelen.'

Tot slot. In een ideale wereld

... 'is het internet niet van bedrijven maar van mensen. Het systeem van advertenties is het verdienmodel dat nu dominant is op het web. We hebben te maken met grote spelers als Google en Facebook. Zij maken zelf profielen aan de hand van gegevens van mensen die hun diensten gebruiken. Door de kennis die ze daardoor bezitten zijn ze heel erg interessant voor adverteerders en voor andere al dan niet commerciële

partijen. Maar ik wil toe naar een internet waarbij de gebruiker betaalt voor wat hij op het scherm krijgt – en dan niet door middel van het opgeven van zijn privacy.

Ik realiseer me dat het nogal een klus is; vooral ook om mensen bewust te maken van de risico's die het internet met zich meebrengt. Dus er ligt wel een beetje een ondankbare taak voor Bits of Freedom en politici die een andere kant op willen.. Maar als er een moment is om actie te ondernemen – dan is het nu!'

¹ Kijk op www.bof.nl

² Gerefereerd wordt aan de situatie met de NSA (PRISM) waarover Edward Snowden en ook anderen een boekje opendeden.

³ De Tweede Kamer dwong af dat internetproviders niet mochten tarifieren al naar gelang de dienst die werd gebruikt. Data zijn data, stelde de Kamer – of je nu Whatsapp of mailt: het tarief moet hetzelfde zijn. Dat noemen we netneutraliteit.

Ot van Daalen (34) is directeur van de digitale burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom. Hij studeerde rechten en werkte daarna bij een advocatenkantoor, totdat hij in 2009 Bits of Freedom heroprichtte.

HET FAILLIET VAN HET JONGERENBELEID

Tekst: Lieke Smits Foto: Archief ROOD

In iedere stad of dorp zijn er op een pleintje jongeren te vinden, 'hangjongeren'. Zij worden vaak gezien als een probleem. Ze schijnen overlast te veroorzaken, laten hun afval rondslingeren en maken herrie tot in de late uren. In 2006 presenteerde een bedrijf een ingenieus product om van deze jongeren af te komen: de Mosquito. Maar welk probleem pakt de Mosquito nu eigenlijk aan en biedt dit product wel echt een oplossing?

Jongeren zetten zich graag af tegen ouderen, en specifiek tegen hun eigen ouders. Zij willen zichzelf vormen, tijd doorbrengen met leeftijdsgenoten, hun eigen pad kiezen, en bovenal willen zij hun eigen plek hebben. Daar is niets nieuws aan. Sinds jaar en dag zijn jongeren al op zoek naar hun eigen ruimte, zowel in denken als fysiek. Of dit nu een lege zolder is, het pleintje voor school, het jeugdthunk of het voetbalveld, als pa en ma maar niet meekijken. Iedereen die terugdenkt aan de tijd dat hij of zij zestien was zal dit gevoel herkennen. Deze strijd tussen generaties – ouders willen hun kinderen behoeden voor de fouten die ze zelf hebben gemaakt en

kinderen slaan het liefst alle ouderlijke adviezen in de wind – is een natuurlijke strijd en die zal altijd blijven bestaan. De behoefte van jongeren aan een eigen plek zal ook blijven bestaan, maar welke plek krijgen jongeren nu eigenlijk in onze samenleving?

De verhalen over jongeren die overlast veroorzaken ontstaan niet zomaar. In veel gemeenten zijn er problemen met jongeren die herrie maken, hun troep niet opruimen en buurtbewoners bang maken. Iedereen die problemen in de openbare ruimte veroorzaakt moet worden aangepakt. Lik-op-stukbeleid voor mensen die zichzelf de

straat toe-eigenen en geen rekening houden met anderen is hard nodig. De straten zijn van ons allemaal en iedereen moet zich er prettig kunnen voelen.

Met het uitblijven van het nodige lik-op-stukbeleid de afgelopen jaren en de tegenvallende politie-inzet in de wijken, zagen slimme ontwerpers hun kans schoon. In 2006 bracht het bedrijf Rhine Consulting Group BV de Mosquito op de markt. De Mosquito is een kastje dat geluid met een zeer hoge frequentie uitzendt. Mensen kunnen deze piep tot ongeveer hun vijftiende jaar horen. Het geluid wordt door jongeren als heel irritant ervaren en veroorzaakt in veel gevallen intense hoofdpijn. De Mosquito moet er voor zorgen dat jongeren hun vrije tijd niet op straat doorbrengen, of in ieder geval niet op dezelfde plaats. Sinds 2006 zijn er al bijna 700 Mosquito's in meer dan 175 Nederlandse gemeenten geïnstalleerd, volgens de website van Rhine Consulting Group BV. De apparaatjes worden vaak opgehangen door bedrijven, woningcorporaties, de gemeenten en in sommige gevallen zelfs door scholen. Zo heeft er in het verleden bij de ingang van een hogeschool in Groningen een tijdje een Mosquito gehangen om rokende studenten weg te jagen. Wegjagen, dat is precies het doel van de Mosquito. In 175 steden en dorpen wordt er dus voor gekozen om jongeren – of ze nu overlast veroorzaken of niet – op te jagen met een indringende pieptoon.

De Mosquito scheert alle jongeren tot en met 25 jaar over één kam en jaagt ze op alsof het muggen zijn. Daarnaast is het mogelijk dat het gebruik van Mosquito's voor gehoorschade zorgt. In 2008 liet de regering onderzoek doen naar Mosquito's en daaruit bleek dat de apparaatjes in strijd zijn met de grondwet, die 'de persoonlijke levenssfeer' beschermt en de 'onaantastbaarheid van het lichaam' garandeert. Twee jaar later verklaarde de Raad van Europa dat het gebruik van de Mosquito onmenselijk, vernederend en in strijd met het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens is. Dat zijn geen flauwe

aantijgingen. Na jarenlange strijd van de SP en ROOD tegen deze discriminerende piepkastjes is het voor particulieren minder makkelijk geworden om een Mosquito te installeren. Zij moeten daarvoor eerst toestemming krijgen van de gemeente. De SP pleit echter nog steeds voor een algeheel verbod op de verkoop en het gebruik van Mosquito's. Zover is het nog steeds niet gekomen. Want ook deze regering staat het toe dat gemeenten naar een discriminerend middel grijpen, in strijd met de grondwet en met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Zodat jongeren op een gemakkelijke en goedkope manier weggejaagd kunnen worden van de straat. De straat die van ons allemaal is.

De Mosquito zou een oplossing moeten zijn voor overlast veroorzakende jongeren op straat. Maar het is niet meer dan een schijnoplossing. Jongeren die op de ene hoek last hebben van de piep gaan op de volgende hoek staan. De Mosquito zal daar dan heen verplaatst moeten worden. En de jongeren verhuizen weer naar een andere hoek. Zo ontstaat er een kat-en-muisspel tussen de jongeren en de piep. Jongeren die voor de komst van de Mosquito al overlast veroorzaakten zullen dat blijven doen. En de jongeren die zich netjes gedroegen op straat worden verjaagd en zijn dus de dupe. De Mosquito staat hiermee symbool voor het failliet van het jongerenbeleid. Om die reden voert ROOD al jaren actie tegen Mosquito's. In verschillende dorpen en steden zijn ze verdwenen uit het straatbeeld door acties van ROOD en jongeren in de wijk. In 2009 presenteerde ROOD al een onderzoek waaruit bleek dat ook veel buurtbewoners de Mosquito niet als oplossing zien voor de problemen in hun wijk.

Maar op welke manier kan er dan iets gedaan worden aan overlast door jongeren in wijken, op scholen, bij stations en in de straten? Laat de politie hard optreden waar dat nodig is. En zorg dat er een wijkagent is die de jongeren kent. Iemand die oplet en ze aanspreekt op hun gedrag. Maar

investeer ook in voorzieningen voor jongeren in de wijk. Geef jongeren hun eigen jongerencentrum, voetbalveldje, jeugdthunk of een andere plek. Als jongeren inspraak hebben in het vormgeven van hun eigen voorzieningen dan zullen zij zich ook verantwoordelijk voelen voor de staat daarvan. Dus laat jongeren meedenken. Daarnaast moet schooluitval tegengegaan worden, zodat jongeren niet zonder diploma school verlaten en uit beeld verdwijnen. Laat ook het jongerenwerk bestaan. Zorg dat er iemand in de wijk is die de jongeren vertrouwen. Dan zullen ze zich minder snel misdragen en weten ze ook bij wie ze moeten zijn als ze hulp nodig hebben.

In plaats van te investeren in wijkagenten, jongerenwerkers en voorzieningen voor jongeren in de wijk, bezuinigt deze regering fors op gemeenten. De gemeenten krijgen steeds meer taken, maar niet de bijbehorende middelen. Dat betekent dat er lokaal bezuinigd moet worden en dan is er niets dat zo weinig op lijkt te leveren als het jongerencentrum en de skatebaan. Door het hele land worden jeugdthunks gesloten en wordt er geen onderhoud meer gepleegd aan skatebanen, voetbalveldjes, enzovoort. Op de korte termijn lijken dat makkelijke bezuinigingen, maar op de lange termijn zal dit zorgen voor meer problemen met jongeren in de wijken. De regering zou deze kortzichtige bezuinigingen op voorzieningen voor jongeren tegen moeten houden in plaats van bevorderen. De gemeenten moeten middelen krijgen om jongeren hun eigen plek te geven in de wijk. Want jongeren blijven op zoek naar hun eigen plek en het is een mythe om te denken dat je die ontwikkeling doorbreekt door een piepkastje op te hangen. Gemeenten kunnen zich daarom veel beter richten op goede voorzieningen voor jongeren. Geef jongeren hun eigen jongerencentrum of voetbalveld, zodat ze iets te doen hebben in hun stad. Zo voorkom je problemen in de wijk en worden jongeren niet van straat gejaagd. Want de straat is net zo goed van hen als van iedere andere wijkbewoner.

DE PROBLEEMJEUGD (G)EEN PROBLEEM

Tekst: Nine Kooiman Foto: sxc.hu

Veelvuldig contact met politie, drugsgebruik, agressieproblemen, niet luisteren naar ouderlijk gezag, en omgaan met 'foute' vrienden. Dit rijtje problemen kwam ik in mijn oude baan als gezinsvoogd regelmatig tegen. Verbaasd was ik elke keer dat ik als gezinsvoogd pas zo laat bij families over de vloer mocht komen om actie te ondernemen. Daar kwam ik dan vaak als de zoveelste hulpverlener bij ouders aanzetten. Waarom zouden ze mij wel vertrouwen? Eerdere hulp had immers ook niet geholpen. Hoe zou ik hun problemen dan kunnen oplossen? Kwam ik niet altijd te laat om de hoek kijken als gezinsvoogd?

WESLEY

Neem nu Wesley, een jongen van bijna 18 die ik mocht begeleiden. Hij had agressieproblemen, drugsproblemen en leidde een zwervend bestaan. Geen enkele opvangplek wilde hem hebben, want een jongen met drugs- en agressieproblemen is vaak te lastig voor de opvang. Thuis was geen optie en bij al zijn vrienden had Wesley al een keer gelogeed. Ik kreeg als boodschap mee dat ik Wesley mocht begeleiden tot zijn achttiende levensjaar. Daarna moest hij het maar alleen doen. Boos was ik. Boos over het feit dat deze jongen nergens werd toegelaten omdat hij 'te lastig' zou zijn en omdat ik hem niet langer mocht begeleiden. Boos omdat ik mij geregeld afvroeg of ik het verschil had kunnen maken als ik Wesley eerder had gekend. Had hij dan wel thuis kunnen blijven wonen?

Uiteindelijk heb ik, net voor zijn achttiende levensjaar, een plek voor Wesley kunnen vinden met goede

begeleiding. Maar de nazorg mocht ik hem niet meer bieden. Ik ben Wesley nog een keer tegengekomen. Ik zat in de tram en hij in de tram tegenover mij. Ons contact was vluchtig. Ik stak mijn duim omhoog en vroeg hem: 'Gaat het goed?' Hij gebarde dat dat niet echt het geval was. Toen reed de tram weg.

Tijdens mijn werkbezoeken aan gevangenen vraag ik mij wel eens af of ik Wesley tegen zal komen. Ik hoop natuurlijk dat hij een huis en een baan heeft en gelukkig is. Maar de realiteit is dat jongeren zich zodanig kunnen afkeren van de maatschappij dat we ze terugvinden in de gevangenis of bij de reclassering. Het gedrag van deze jongeren is natuurlijk niet goed te praten. Iedereen die een strafbaar feit pleegt moet daarvoor een gepaste straf krijgen. Het is wel goed om te kijken hoe we dit gedrag zoveel mogelijk kunnen voorkomen.

VALSE START

Het voorbeeld van Wesley geeft naar mijn idee goed aan dat de jeugdzorg soms faalt. Dat ondanks de vele goede bedoelingen van hulpverleners, er nog steeds te laat hulp wordt geboden. Vaak zijn de getroffen maatregelen dan ook veel zwaarder, denk bijvoorbeeld aan uithuisplaatsing of de gesloten jeugdzorg. Dat willen we natuurlijk voorkomen, dat jongeren uit huis moeten en dat ouders het niet meer alleen aankunnen.

Jeugdzorg moet dus laagdrempelig en dicht bij de mensen georganiseerd zijn, dus in de wijk of op school. Inclusief de meest deskundige zorg aan het begin van de jeugdzorgketen. Zodat direct, snel en het liefst zo laagdrempelig mogelijk, de juiste zorg geboden kan worden.

JEUGDZORG NAAR DE GEMEENTEN

Dat de jeugdzorg naar de gemeenten toe gaat is niet zo'n slecht idee. Wel

een slecht idee is dat er fors bezuinigd zal worden op de jeugdzorg (bijna een half miljard), waardoor gemeenten moeilijk de juiste zorg kunnen bieden. Ook zie je invoering van de marktwerking in de jeugdzorg, wat de samenwerking tussen de verschillende instellingen niet zal bevorderen. Je behoudt daarmee de eilandjes en de bureaucratie in de jeugdzorg, waar we juist vanaf willen. Het recht op zorg verdwijnt en gemeenten kunnen er een eigen bijdrage voor gaan vragen. Daarmee zal de drempel om jeugdzorg in te schakelen alleen maar hoger worden, waardoor ouders en kinderen te laat aankloppen bij jeugdzorg. En als ouders heb je vaak al het gevoel dat je gefaald hebt. Met de plannen van dit kabinet zal het er voor hen niet gemakkelijker op worden.

VOORKOMEN IS BETER DAN GENEZEN

Het zou beter zijn als we kunnen voorkomen dat ouders en kinderen aankloppen bij de jeugdzorg. Dat kan alleen als gemeenten fors inzetten op preventie. Dat begint met een leefbare wijk. Kinderen worden voor een belangrijk deel gevormd door hun omgeving. Een wijk met voldoende speelvoorzieningen en plekken waar ouders en kinderen elkaar ontmoeten en elkaar spreken, is dus van essentieel belang, net als voldoende jeugd- en jongerenwerk. Samen met jongeren kunnen gemeenten een plek voor hen creëren in de buurt. Jongeren hierin zeggenschap geven, medeverantwoordelijk maken voor hun omgeving. Samen met elkaar zorgen voor sociale cohesie.

Maar met de enorme bezuinigingen op gemeenten en op jeugdzorg zie je juist dat deze preventieve taak als eerste om zeep wordt geholpen. De buurthuizen, het jongerenwerk, inspraak voor jongeren, het zijn vaak de eerste posten op de gemeentebelegging waarop bezuinigd wordt. Dit is niet alleen een groot gevaar voor de

‘Jongeren geef je meer zeggenschap over hun buurt, voldoende speelplekken en meer mogelijkheden om elkaar te ontmoeten’

roep om meer repressie had ook niet geholpen. Nee, wat doorslaggevend was geweest, was dat de jongerenwerkers alle families bij elkaar hadden geroepen en vervolgens hadden afgesproken dat ze elkaars kinderen moesten aanspreken op irritant en overlastgevend gedrag. Iedereen in de buurt had hierin een rol en dat bleek uiteindelijk te werken. De raddraaiers werden eruit gepakt door de politie en zo kwam er beetje bij beetje meer rust in de wijk.

PREVENTIE EN REPRESSIE

Preventie en repressie, het blijkt prima naast elkaar te werken. Gemeenten kijken vaak enkel naar repressie, maar vergeten de preventie. Steeds vaker worden beveiligingsteams ingezet, die jongeren moeten aanspreken op hun gedrag op straat. Laten we wel wezen, vandalisme en ander ongewenst gedrag moet natuurlijk aangepakt worden door jongeren aan te spreken of als dat nodig is te bestraffen. Maar laat deze taak zoveel mogelijk bij de wijkagent, die de buurt kent, die – als het aan de SP ligt – ook vaak in de buurt is, die de jongeren kent en hen aanpreekt en handelt als dat nodig is. En zet anderzijds het jongerenwerk in voor een leefbare buurt en richt je niet enkel op het groepje overlastgevendende jongeren. Besteed het vele geld dat gemeenten inzetten voor beveiligers enerzijds aan preventie en anderzijds aan de politie.

GEEN BLAUWDRIJK

Er valt helaas geen blauwdruk te geven voor hoe het in jouw gemeente, jouw wijk, anders kan. Daarom is het goed om altijd te luisteren naar de ervaringen van bewoners in jouw wijk. Maar vergeet ook niet mee te lopen met de jongerenwerker, met de politieagent en met de medewerkers van het wijkcentrum. Deze mensen kunnen feilloos aangeven wat er moet gebeuren in jouw buurt. Zij zijn jullie oren en ogen.

leefbaarheid van de wijk, maar ook voor de jeugdzorg, als die wordt overgeheveld naar de gemeente. Ik vergelijk de overgang van de jeugdzorg naar de gemeente wel eens met de verbouwing van een huis. Je bouwt een nieuw huis, maar wel een zonder fundering. Preventie zou als fundering moeten dienen, maar daar moet je dan wel voldoende middelen en goed gekwalificeerd personeel voor beschikbaar stellen. Door alle bezuinigingen dreigt de fundering echter onder het gerenoveerde huis weg te zakken.

NIET WEGKIJKEN, NIET AFSCHUIVEN

Een leefbare wijk, die maak je dus samen. Jongeren geef je meer zeggenschap over hun buurt, voldoende speelplekken en meer mogelijkheden om elkaar te ontmoeten. Want als je elkaar kent is het gemakkelijker om elkaar aan te spreken. Samen met

elkaar maak je namelijk de leefbaarheid in de buurt.

Daarom stoort ik mij steeds vaker aan overlastmeldpunten van de gemeenten, waar buurtbewoners anoniem overlast kunnen melden. Zodat straatcoaches de jongeren kunnen aanspreken om hen vervolgens weg te sturen. Het gevolg hiervan is dat het probleem verplaatst wordt, maar niet wordt aangepakt. Het werkt dus niet. Neem nu de binnenstad van Helmond. Daar was zo'n twee jaar geleden enorm veel overlast door jongeren. Wilders vond zelfs dat het leger erop afgestuurd moest worden. Vervolgens werden er camera's geplaatst en werd meer politie ingezet. Een jaar later ging ik met de SP-afdeling langs de deuren, om aan de bewoners te vragen of zij vonden dat de getroffen maatregelen effect hadden gehad. De buurtbewoners waren unaniem in hun oordeel: de camera's waren niet de oplossingen de

RECIDIVE BESTRIJDEN IS SLACHTOFFERS VOORKOMEN

Tekst: Michiel van Nispen Foto: flickr.com / Marcel Oosterwijk

Discussies over veiligheid gaan vaak over hard(er) aanpakken van criminelen en strengere straffen. Ten onrechte, in de visie van de SP. Maar de reactie op crimineel gedrag in de vorm van sanctivering is wel een belangrijk deel van het verhaal. Niet alleen omdat vergelding een van de doelen van ons strafrecht is, maar ook om recidive te voorkomen.

De SP is niet tegen straffen. Bij enkele strafbare feiten bepleiten we zelfs een hogere straf. Voor het delict mensenhandel is recent, met steun van de SP, de strafmaat verhoogd. Bij fraude en andere vormen van witteboordencriminaliteit constateren we soms een 'aanpak met de fluwelen handschoen', die wij verwerpen. Om klassenjustitie te voorkomen mag de justitiële reactie op dit gebied van de SP juist steviger zijn. Toch kunnen we vaststellen dat strengere straffen over het algemeen niet zorgen voor minder criminaliteit. Inderdaad kan de veelpleger die vast zit tijdelijk geen nieuwe strafbare feiten plegen. Maar van de delinquenten die terugkeren in de samenleving pleegt meer dan 70 procent nogmaals een strafbaar feit.

De recidivecijfers zijn dus torenhoog. Dat zorgt niet alleen voor nieuwe slachtoffers, maar zorgt ook voor onrust in de samenleving en hoge kosten. Hoe komt dat nou? Zonder de illusie te hebben dat iedere crimineel bij een juiste aanpak op het rechte pad blijft, kunnen we wel vaststellen dat we te weinig werk maken van het bestrijden van recidive. De SP vraagt hier al jaren veel en vaak aandacht voor. Want recidive bestrijden, is slachtoffers voorkomen. Hoe voorkomen we nu dat iemand nogmaals in de fout gaat? In dit artikel wordt achtereenvolgens ingegaan op de gevangenen, de reclassering, en de nazorg in de gemeente, waar lokale SP'ers het verschil kunnen maken.

BEGIN IN DE BAJES MET 'HERSTELWERKZAAMHEDEN'

In Nederland sluiten we relatief veel mensen op in de gevangenen. Dit aantal is wel iets aan het dalen, na een sterke toename sinds de jaren negentig. Per 100.000 inwoners hebben we in Nederland nu 75 mensen in detentie. Dat is meer dan Duitsland en Noorwegen, maar minder dan bijvoorbeeld Engeland en de Verenigde Staten.

De populatie in de gevangenen is geen afspiegeling van de samenleving. Er zitten veel meer mannen dan vrouwen, waarvan een grote groep jonger dan dertig is. Relatief veel mensen hebben een psychiatrische stoornis en/of verslavingsproblematiek. Met dat gegeven doen we eigenlijk vrij weinig. De SP noemt dat een gemiste kans. Eigenlijk zouden we grote verslavingsklinieken moeten maken van de gevangenen. De reclassering en verslavingszorginstellingen zouden al tijdens detentie met de gevangenen aan de slag moeten kunnen gaan met cursussen om agressie te beheersen, beter om te kunnen gaan met geld en/of af te komen van verslaving.

Ook moeten er mogelijkheden zijn om de dag zinvol in te vullen. Gedetineerden moeten niet de kans krijgen in bed te blijven liggen. Omdat geen mens hetzelfde is, kan het programma per persoon verschillen. Iemand die een diploma haalt of een vak heeft geleerd, heeft een grotere kans na detentie niet afhankelijk te zijn van een uitkering. En iemand die werk heeft, heeft iets te verliezen zodra er (weer) verkeerde keuzes worden gemaakt.

Naarmate de detentie vordert kunnen meer vrijheden worden toegekend. In een half open inrichting kunnen mensen bijvoorbeeld overdag buiten de inrichting aan het werk bij een reguliere werkgever. En in Penitenti-

aire Trajecten Centra wordt met de deelnemers, in de laatste maanden voor de volledige vrijheid begint, gewerkt aan een zinvolle dagbesteding. Als de terugkeer naar de samenleving geleidelijk gebeurt, is de kans op succesvolle re-integratie groter.

GEEF DE RECLASSERINGSWERKER DE RUIMTE

De reclassering is van oudsher de organisatie die bijdraagt aan het voorkomen van terugval in crimineel gedrag. Door begeleiding en het houden van toezicht op de veroordeelde. De reclassering controleert bijvoorbeeld of de door de rechter gestelde voorwaarden niet worden overtreden. Maar ook door professionele begeleiding, zoals gedragstrainingen.

De laatste jaren is er veel veranderd bij de reclassering. Van een organisatie die er vooral was om hulp te verlenen in de gevangenis en begeleiding te

WERKGROEP MORGEN BETER

Eind 2004 kwamen veel berichten in het nieuws over bezuinigingen op gevangenen, toenemende agressie binnen de muren en hoge recidivecijfers. Na werkbezoeken en uitlatingen van Jan Marijnissen in de media over de vele verslechteringen binnen de gevangenis-muren stroomden de reacties binnen bij de Tweede Kamerfractie van de SP. De contacten die hieruit voortkwamen leidden tot de oprichting van de Werkgroep Morgen Beter, waarin bewaarders, reclasseringswerkers, ex-gedetineerden, vrijwilligers, piw'ers, geestelijk verzorgers en andere betrokkenen zich verenigd hebben. De Werkgroep komt tot op de dag van vandaag geregeld bijeen om ervaringen uit te wisselen, acties te bedenken, onderzoeken te doen en de Tweede Kamerfractie van de SP te informeren over actuele ontwikkelingen.

bieden bij de terugkeer van de gedetineerde in de samenleving, veranderde de reclassering steeds meer in een onderdeel van justitie. De nadruk kwam meer te liggen op controle en minder op begeleiding en praktische steun. Dat is in strijd met wetenschappelijke inzichten waaruit blijkt dat delinquenten minder snel terugvallen in recidive als tijdens toezicht ook juist geïnvesteerd wordt in resocialisatie (begeleiding, praktische hulp en steun).

De reclassering verdween rond 2003 uit de gevangnissen, de nazorg voor ex-gedetineerden werd een taak van de gemeenten. Van één doorlopend traject met één reclasseringswerker is dus in het geheel geen sprake, het reclasseringswerk is opgeknipt in 'producten'. Een veel gehoorde klacht onder reclasseringswerkers is dat ze afgerekend worden op het aantal 'declarabele activiteiten' dat zij verrichten en dat naar de kwaliteit van de hulp en begeleiding minder wordt gekeken. Even op je fiets springen en mee naar een belangrijke rechtszaak van de cliënt is er niet meer bij, maar op het correct en tijdig invullen van het formulier op de computer worden de werkers afgerekend.

De SP vraagt al jaren aandacht voor de effectiviteit van het reclasseringswerk. De reclassering kan het verschil maken bij het tegengaan van herhalingscriminaliteit, maar de professionals moeten dan wel de ruimte krijgen hun werk goed te doen. Dat bleek ook uitdrukkelijk uit de enquête die de SP hield onder reclasseringswerkers ('Red de reclassering', 2009). Die ruimte is er nu onvoldoende. Het door de SP voorgestelde 'Van-Velzen-experiment' bij de reclassering in Eindhoven, waarbij reclasseringswerkers meer ruimte kregen hun werk te doen, is niet grondig onderzocht op effectiviteit en heeft daardoor helaas geen vervolg gekregen.

Er dreigen forse nieuwe bezuinigingen op de reclassering. Hoewel nog niet vast staat welke gevolgen dit precies zal hebben, vrezen reclasseringswerkers nog minder tijd te kunnen besteden aan dat waar de organisatie ooit voor is opgericht: het bestrijden van recidive.

GOEDE NAZORG; DE GEMEENTE MAAKT HET VERSCHIL

De maatschappelijke opvang van ex-gedetineerden die terugkeren in de samenleving is belangrijk. Mensen die

met slechts een blauwe plastic zak op straat komen te staan, zonder inkomen of huisvesting, hebben weinig te verliezen. Er zou dus al in de gevangnissen moeten worden gestart met het regelen van een identiteitsbewijs, inkomen, huisvesting en zorg. De betrokkenheid van de gemeente moet verder gaan dan het benoemen van een coördinator nazorg. Van gemeenten mag worden verwacht dat ze werk maken van de terugkeer van ex-gedetineerden, het gemeentelijke beleid moet naadloos aansluiten op wat al gedaan is binnen de muren van de gevangenis. Ook de inzet van vrijwilligers, die bijvoorbeeld gedetineerden bezoeken, kan een belangrijke rol spelen.

Niet in alle gemeenten wordt prioriteit gegeven aan de re-integratie van ex-gedetineerden. Begrijpelijk misschien, met krimpende budgetten waar heel veel belangrijke dingen uit betaald moeten worden. Maar deze beleidsvrijheid ('geef ik het geld uit aan ex-criminelen of aan lantaarnpalen?') levert het risico op dat er te weinig werk wordt gemaakt van een soepele terugkeer in de samenleving van ex-gedetineerden.

Raadsfracties van de SP kunnen hier dus het verschil maken. Als we mensen vragen hun eigen verantwoordelijkheid te nemen, moeten ze daartoe wel in staat worden gesteld. Werkloosheid, dakloos zijn en het niet hebben van enig perspectief dragen er niet toe bij dat iemand op het rechte pad blijft. Met enorme maatschappelijke kosten en het leed van slachtoffers tot gevolg. Een gemeente die hier weinig tot geen beleid voor maakt bespaart hierdoor misschien geld op de korte termijn, maar de samenleving is op de langere termijn slechter af.

Meer informatie:

- 'Gevangenis personeel aan het woord', 2009; www.sp.nl/service/rapport/090803_hgp_aanhetwoord.pdf
- 'Red de reclassering', 2008; www.sp.nl/service/rapport/reclasseringsrapport.pdf
- 'Het zal me een nazorg wezen', 2007; www.sp.nl/service/rapport/070821-rapportnazorg.pdf
- 'Morgen moet het beter', 2005; www.sp.nl/morgenbeter/zwartboek_morgenbeter.pdf

TOON WALRAVENS

‘DE HOOP DAT HET ANDERS KAN MAAKT GEDETINEERDEN STERKER’

Tekst: Michiel van Nispen Foto: Archief Toon Walravens

Eindhovenaar Toon Walravens is een opmerkelijk persoon. Na ‘een leven vol justitie’ heeft hij andere keuzes gemaakt en een zinvol bestaan opgebouwd. Op dit moment begeleidt hij als ‘herstelcoach’ en ‘ervaringsdeskundige’ gedetineerden bij hun herstel en resocialisatie.

Kun je iets vertellen over jezelf en je achtergrond met justitie?

‘Ik ben geboren in Eindhoven en opgegroeid in een ontwricht gezin. Als onhandelbaar jochie werd ik al vroeg uit huis en in een internaat geplaatst. Justitie loopt als een rode draad door mijn leven. Ik heb altijd in een circuit geleefd waar criminaliteit, drugs en geweld heel gewoon waren. Ruim na mijn dertigste heb ik de keuze gemaakt om mijn leven om te gooien en te gaan werken aan mijn herstel. Ik doe nu dingen die er echt toe doen en haal daar mijn kick uit. Anderen ondersteunen die in zich in een gelijksoortige situatie bevinden als ik destijds.’

Wat voor werk doe je nu en op welke wijze spelen jouw eigen ervaringen daarin een rol?

‘Ik werk bij de Woenselse Poort, met mensen die een delict hebben gepleegd en een (psychiatrische) stoornis, verslaving of gedragsprobleem hebben. Ik heb geleerd om mijn eigen ervaringen op een constructieve en respectvolle manier over te brengen aan anderen, die nog aan het begin van hun herstelproces zitten. Ik hoop dat cliënten veel steun ervaren van mij als forensisch/justitieel ervaringsdeskundige. Weten dat iemand zelf ook te maken heeft gehad met justitie, psychiatrische problemen, een verslaving en de daarbij behorende gevoelens neemt drempels weg. Die herkenning voelt uitnodigend en biedt al heel snel een opening voor een gesprek. Het is belangrijk om tijdens een detentie of

Toon Walravens.

forensisch traject vroegtijdig aan je persoonlijke ontwikkeling te kunnen werken.’

Wat is er tijdens je detentie met je gebeurd waardoor je dacht: dit moet ik voortaan anders gaan aanpakken?

‘In de gevangenis kom je in een beheerscultuur terecht, alle eigen regie verdwijnt. Nu, achteraf, besef ik dat ze binnen de gevangenis niet wisten wat ze met gevangenen eigenlijk precies aan moesten. Ondanks alle goede bedoelingen werd ik een ontworteld en teleurgesteld opgesloten mens. Maatschappelijk herstel en volwaardig burgerschap leken verder weg dan ooit. Maar een paar mensen binnen het gevangeniswezen en in mijn omgeving bleven in mij geloven. Zij gaven mij het gevoel dat ik de moeite waard was en dat ik er toe deed. Zoals mijn huidige partner. Maar ook mijn mentor binnen de gevangenis, een bewaarder met wie ik een innig contact opbouwde. Mede door deze gevangenisbewaarder begon ik weer langzaam zelfvertrouwen en hoop te krijgen. Ik krabbelde langzaam overeind en ging weer nieuwe stappen zetten.’

Wat is er na je detentie gebeurd? Op welke begeleiding, zorg of behandeling kon je aanspraak maken?

‘Dankzij de professionals binnen De Woenselse Poort ben ik anders gaan kijken naar mijn psychiatrische problematiek en delictgedrag. Ik heb geleerd een recidivevrij leven op te bouwen. Ook de reclassering heeft hierbij geholpen. Maar het was niet zaligmakend wat mij aangeboden werd. Er was weinig ruimte voor persoonlijke ontwikkeling en eigen verantwoordelijkheid. Bovendien liet de nazorg te wensen over. Vooral de samenwerking tussen justitie, gemeente, GGZ en schuldhulp was slecht. Terwijl dat juist zo noodzakelijk is voor een ex-gedetineerde. Naast de professionele begeleiding ben ik ook geholpen door ervaringsdeskundigen. Zij lieten zien: verandering is mogelijk!’

Kun jij, vanuit je ervaringen, vertellen hoe jij denkt dat mensen weer op het rechte pad te brengen zijn?

‘We moeten meer inzetten op herstelgerichte detentie. Leer mensen in een vroeg stadium de eigen talenten en kwaliteiten ontdekken, creëer een veilige omgeving in een beveiligde omgeving. Juist de hoop dat het anders kan maakt gedetineerden sterker. Ook moeten we eerder forensische zorg en vroeghulp inzetten binnen de muren van de gevangnissen. Laat gedetineerden die daartoe in staat en bereid zijn zelf binnen de gevangnissen meehelpen het systeem draaiende houden. In de keuken, facilitaire diensten, schoonmaak, schilderen en schuren, enzovoort. We kunnen projecten en zinvol werk van buiten naar binnen halen. Gebruik de positieve ervaringen van gedetineerden om je eigen gevangenisstelsel te vernieuwen. Zet ook maatjesprojecten in, wanneer gedetineerden de gevangenis verlaten, om de kloof tussen hen en maatschappij te verkleinen en terugval in eenzaamheid te voorkomen. Eenzaamheid is mede de kiem tot recidive.’

DUBBELINTERVIEW RIET DE WIT EN PETER VAN ZUTPHEN

HOE DE SP IN HEERLEN DE DRUGSCRIMINALITEIT AANPAKTE

Tekst: Tijmen Lucie Foto's: Archief SP

Riet de Wit.

Peter van Zutphen.

Na de sluiting van de mijnen in de jaren zeventig raakte de regio Heerlen langzaam in verval. Niet alleen de armoede nam toe, maar ook de criminaliteit. Met name het excessieve harddrugsgebruik zorgde voor enorme problemen. Vanaf 2002 slaagde Heerlen met de SP-wethouders Riet de Wit en Peter van Zutphen als verantwoordelijke wethouder erin de drugsoverlast onder controle te krijgen. Spanning vroeg hen hoe zij dat voor elkaar gekregen hebben.

Riet, toen jij in 2002 aantrad als wethouder verslavingszorg was de drugsproblematiek in Heerlen enorm. Kun je beschrijven hoe de situatie toen was?

‘Na de mijnsluitingen is Heerlen in een grote sociale neergang terecht gekomen. Vanaf de jaren tachtig is daarbij het harddrugsprobleem in de stad steeds groter geworden. In 2002 was het zelfs zo erg dat Heerlen tot dé harddrugsstad van de verre omgeving was uitgroeid. De situatie was verschrikkelijk. De binnenstad werd beheerst door dealers en verslaafden. Je moest je letterlijk een weg langs de junks banen als je de stad inliep. Op veel plekken waren tentenkampjes vanwege het ontbreken van nachtopvang, er werd gebruikt in de portieken, er was veel criminaliteit en mensen werden lastig gevallen. Bij de vorming van het college wilde eigenlijk niemand verslavingszorg in zijn of haar portefeuille. Daarop besloot ik het maar te doen. De verwachting van andere partijen was dat dit het einde van Riet de Wit en de SP zou betekenen, want het probleem leek onoplosbaar. Diverse voorgangers op deze portefeuille waren al gevallen.’

Wat had je geleerd van de jaren daarvoor waarin de SP samen met de buurtbewoners actie voerde?

‘Dat is lastig te zeggen, maar wat wel duidelijk was dat actie loonde, omdat het bestuur gekenmerkt werd door besluiteloosheid. Er was nooit sprake van een samenhangende aanpak, genomen besluiten werden steeds weer teruggedraaid. De protesten waren ook reëel omdat die halve oplossingen ook inderdaad tot meer overlast leidden. Zo protesteerden wij samen met de bewoners tegen een illegale tippelzone waar ook veel gedeald werd. Ons voorstel was om een legale tippelzone met hulpverlening in te stellen bij een industrieterrein aan de rand van de stad. Daar kregen we echter geen meerderheid voor in de gemeenteraad. Vervolgens werd besloten om wel een gedoogzone in te stellen, maar dichtbij een woonwijk. We hebben vervolgens de bewoners gesteund in hun verzet daartegen en opnieuw ons voorstel ingebracht. Dat is toen uiteindelijk overgenomen. Wat ik hiervan geleerd heb is dat je met alle belanghebbenden zakelijk moet omgaan en je voor niemands karretje moet laten spannen om politiek wat voor elkaar te krijgen.’

Wat was toen je plan van aanpak?

‘Het belangrijkste was een gecombineerde aanpak met zowel goede zorg maar ook een stevige “openbare orde”-aanpak. Bij beide onderdelen waren er aspecten aan de aanpak die je misschien niet van een SP'er zou verwachten. Zo zijn het centrum en de omgeving destijds voorzien van maar liefst 140 bewakingscamera's, wat gezien de ernst van de problemen echt noodzakelijk was. En goede zorg, daar kies je als SP'er natuurlijk heel nadrukkelijk voor. Maar Heerlen kon niet de ellende van elders oplossen. Dus we besloten alleen verslaafden uit de regio op te vangen. Alleen zij konden met een zorgpas de hulpverlening en opvang krijgen die zij nodig hadden. Het aantal junks was

zo groot geworden, dat we deze maatregel wel moesten nemen. Vooral de toevloed van jonge Duitse verslaafden was een enorm probleem. We stelden ons ten doel om binnen twee jaar de voorzieningen te realiseren die noodzakelijk waren om het harddrugsprobleem te normaliseren. “Operatie Hartslag” was hiermee geboren.’

Waar liep je tegenaan?

‘In de buurten waar we opvangvoorzieningen creëerden kregen we te maken met weerstand van de bewoners, want zij wilden geen verslaafden in hun buurt. Dat was een nieuwe situatie, want daarvoor hadden we altijd de bewoners aan onze kant gehad. Die weerstand was ook begrijpelijk omdat zulke voorzieningen eerder ook inderdaad voor heel veel overlast zorgden. De afstemming tussen openbare orde en hulpverlening was in het begin slecht, waardoor de drugsoverlast zich steeds verplaatste. Ook verliep de samenwerking met hulpverleningsinstanties aanvankelijk moeizaam, want zij hadden elk hun eigen belangen

Kun je aangeven op de welke punten de aanpak succesvol was?

‘In twee jaar tijd hebben we de basis gelegd voor de voorzieningen die nodig waren. Daarbij hebben we steeds gekeken naar de juiste voorzieningen voor de juiste doelgroep. Zo hebben we gezorgd voor een toen nog tijdelijke dag- en nachtopvang en begonnen we met huisvestingsvoorzieningen en dagbesteding. Steeds hebben we standgehouden tegen de aanvankelijke weerstand, maar zijn we óók onze afspraak nagekomen, dat deze voorzieningen niet tot overlast zouden leiden. Wat ook belangrijk is geweest is dat we na ongeveer een jaar/anderhalf jaar in de stadsdelen uitleg hebben gegeven over ons beleid. Toen kregen we niet alleen maar kritiek, maar ook applaus van de mensen in de stad die blij waren dat de problemen eindelijk werden aangepakt.’

Peter, jij nam in 2006 het stokje over van Riet. Hoe heb jij de operatie Hartslag voortgezet?

‘Feitelijk was de situatie in 2006 al enigszins genormaliseerd. Heerlen had toen nog steeds verslaafden, maar alleen uit de eigen regio. Ik heb vervolgens de aanpak van Riet doorgezet. De dag- en nachtopvang heeft een definitieve plek gekregen, het aanbod aan woonvoorzieningen is op peil gebracht. Datzelfde geldt ook voor dagbestedings- en werkprojecten. En vandaar uit hebben we systematisch gewerkt aan een afbouw van het probleem. Daar zijn we zeer succesvol in geweest. Zo hebben we de tippelzone weer kunnen sluiten, omdat het aantal tippelende vrouwen drastisch was gedaald. Het drugsgebruik in de gebruikersruimte van de dag- en nachtopvang is met 90 % gedaald. Drugsoverlast en criminaliteit in en rond het centrum zijn ook enorm verminderd. Natuurlijk heeft Heerlen nog een drugsprobleem, maar dat is genormaliseerd tot een omvang die “normaal” is voor een stad van deze grootte. Mensen die van buiten komen en hier een tijd niet geweest zijn kennen de stad niet meer terug. En ook onze eigen inwoners zien het verschil tussen vroeger en nu heel goed.

Is het nu nog mogelijk om een goed anti-drugsbeleid te voeren met alle bezuinigingen die op de gemeenten afkomen?

‘Door het succes van operatie Hartslag kan de gemeente besparen. De sluiting van de tippelzone levert alleen al een

besparing van 350.000 euro op. Eenzelfde bedrag besparen we nu doordat de gebruikersruimte veel minder toezicht nodig heeft. Eigenlijk is heel simpel: door een intensieve aanpak vermindert het probleem en bezuinigingen automatisch. Wat mij wel zorgen baart zijn de decentralisaties en bezuinigingen op de AWBZ. Hier worden bijvoorbeeld dagbestedingstrajecten uit betaald. Zonder goede dagbesteding gaat het drugsgebruik onherroepelijk weer omhoog. En ook de financiering van de woonvoorzieningen is onzeker. Als voor de drie Domushuizen – waar verslaafden een eigen kamer hebben waar zij mogen gebruiken en dag en nacht worden begeleid – hun deuren moeten sluiten, komt het probleem letterlijk en figuurlijk weer op straat te liggen. Bovendien zien we dat door de bezuinigingen in de psychiatrie meer mensen met een psychiatrisch probleem bij de dag- en nachtopvang terecht komen die vaak moeilijker hanteerbaar zijn dan de oude groep verslaafden.’

Tot slot welke tips zouden jullie andere (toekomstige) wethouders van de SP willen meegeven die te maken hebben met de grote drugsoverlast in hun gemeente?

‘Begin met een analyse te maken van het probleem. Stel jezelf vragen als wat is er concreet aan de hand in jouw gemeente? Dit moet je steeds blijven doen om tot een goede oplossing te komen. Maak vervolgens een plan van aanpak en houdt je hier ook aan. Zorg er altijd voor dat je je afspraken nakomt en dat je niet bang bent om door te pakken. Ook al maak je je hiermee niet populair. Een goede afstemming met de afdeling helpt dan zeker, want als bestuurder kom je ook wel eens tegenover de bevolking te staan. Wat je altijd voor ogen moet houden is het grote geheel en niet de belangen van een bepaalde groep. Als wethouder ben je immers verantwoordelijk voor de hele stad, niet alleen voor de verslaafden. Daarbij is het van belang dat je niet dogmatisch bent, bijvoorbeeld niet per se tegen camera's. Als de situatie daarom vraagt moet je alle beschikbare middelen inzetten. Dat kan dus betekenen dat je cameratoezicht, preventief fouilleren en gebiedsverboden moet invoeren, vroeger een tippelzone moest openen of de tippelzone nu juist moet sluiten.’

Riet de Wit-Romans (1948) is wethouder economie, werk en onderwijs en 1-ste locoburgemeester in Heerlen. Zij is SP-lid vanaf 1971, en vervulde diverse functies binnen de SP-afdeling.. Van 1994 tot 2002 was zij fractievoorzitter van de SP in deze gemeente, totdat zij in 2002 wethouder verslavingszorg werd. In juli 2004 trad zij samen met haar collega Peter van Zutphen af, omdat de zorgvuldig gekozen verslavingsopvang op het laatste moment door coalitiepartij CDA werd afgewezen.

Peter van Zutphen (1955) is sinds 2006 wethouder jongeren, welzijn en zorg in Heerlen, waarbij hij onder meer belast is met maatschappelijke opvang. Hij is SP-lid vanaf 1972, en vervulde diverse functies binnen de SP-afdeling. Vanaf 1990 was hij gemeenteraadslid. Tussen 2002 en 2004 was hij ook al wethouder namens de SP.

CORINNE DETTMEIJER-VERMEULEN

'MENSENHANDEL KAN ZICH OVERAL VOORDOEN: OOK IN JOUW GEMEENTE'

Tekst: Michiel van Nispen

Slavernij is – gelukkig – al heel lang geleden afgeschaft. Toch vindt uitbuiting ook vandaag de dag nog plaats. 'Mensenhandel' is een moderne vorm van slavernij, een groot maatschappelijk probleem, dat niet alleen in de seksbranche maar in allerlei sectoren plaatsvindt. In de land- en tuinbouw, in huishoudens, onder scholieren. Laatst nog werd een gezin veroordeeld voor het gezamenlijk uitbuiten van Roemeense migranten, die onder dwang straatkranten moesten verkopen. Ook mensenhandel, al is dat vaak niet het beeld wat daarvan bestaat.

Nederland krijgt steeds beter zicht op de wijdverbreidheid van mensenhandel en de verschijningsvormen waarin het fenomeen zich kan voordoen. Tegelijkertijd is er nog veel werk aan de winkel, zegt ook Corinne Dettmeijer-Vermeulen, sinds 2006 Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. Dettmeijer doet onderzoek naar de aard en omvang van mensenhandel in Nederland en het effect van de maatregelen die daartegen worden genomen. Er ligt ook een belangrijke taak voor politici, vindt Dettmeijer. 'Mensenhandel kan zich overal voordoen, in elke gemeente, elke economische sector. Tegelijkertijd blijkt het beeld over mensenhandel vaak niet te sporen met de realiteit. Ik vind het erg belangrijk dat politici in de praktijk gaan kijken hoe en waar mensenhandel voorkomt. Zo kan goed worden nagedacht over oplossingen.'

Is het mogelijk om te zeggen wat mensenhandel is?

'Mensenhandel is uitbuiting, of in elk geval daarop gericht. Mensenhandel is eigenlijk altijd gericht op financieel gewin. Daders profiteren over de rug van een ander.

Het fenomeen mensenhandel is soms ook lastig te doorgronden. Het delict is niet als doodslag of moord; dan heb

Corinne Dettmeijer-Vermeulen.

Foto: Ivar Theunissen

je een gebeurtenis en die leidt tot iemands dood. Dat is dikwijls eenvoudiger te overzien. Maar mensenhandel is vaak een proces, en een optelsom van heel veel verschillende gedragingen die weer op verschillende manieren kunnen worden geïnterpre-

teerd. Waarom liet die persoon zich zo leiden door een ander? Wat zat daar achter? Welke bedoelingen had de uitbuiters?

Mensenhandel komt in velerlei gedaanten voor, helaas. Zowel binnen als buiten de seksindustrie, in de

orgaanhandel. Een constante is steeds dat mensen worden gedwongen arbeid of diensten te verrichten. Bijvoorbeeld in de prostitutie. Ook zijn in Nederland de afgelopen jaren heel andere vormen van uitbuiting aan het licht gekomen. Uitbuiting in de champignonbranche bijvoorbeeld, of op een aspergekwekerij. In België is ook het voorbeeld bekend van toiletjuffrouwen die in toiletten langs de snelweg werden uitgebuit.'

Gaat mensenhandel altijd met geweld gepaard?

'Dat kan, maar het hoeft niet. Een typisch kenmerk van mensenhandel is de afhankelijkheid waarin een slachtoffer verkeert ten opzichte van de uitbuiters. Die kan veroorzaakt zijn door geweld, of de dreiging daarmee. Maar afhankelijkheid kan ook subtieler ontstaan, meer geleidelijk; bijvoorbeeld door inhoudingen op het loon, waardoor iemand niet genoeg geld heeft om uit de situatie van uitbuiting te ontsnappen. Of doordat het paspoort wordt ingenomen. Ook de zwakke, kwetsbare positie waarin mensen zich bevinden, kan een bron zijn van afhankelijkheid. Denk aan mensen die geen Nederlands of Engels spreken, hun rechten niet kennen of analfabeet zijn.

Afhankelijkheid kan ook gelegen zijn in psychische problematiek of emotionele affectie. Dat zie je vaak bij slachtoffers van loverboys. Gaandeweg ontstaat afhankelijkheid. Door misleiding, het aanpraten van een schuld die afgelost moet worden, door romantische praatjes. Op heel subtiele wijze wordt iemand bewogen te doen wat iemand anders opdraagt.'

Hoe groot is het probleem in Nederland? In welke sectoren doet mensenhandel zich voor?

'Veel mensenhandel wordt gezien in de seksindustrie: in 2011 was 64 procent van de geregistreerden mogelijk slachtoffer van uitbuiting in de seksindustrie. Maar ook elders zien we risicosectoren: in champignonkwekerijen, transport, de bouw, de binnenvaart. Eigenlijk overal waar laagbetaald en vaak ondergewaardeerd werk wordt verricht of waarin de marges zo klein zijn dat werkgevers geneigd zijn op arbeidsvoorwaarden te besparen.

Hoe groot het probleem precies is,

'Veel mensenhandel wordt gezien in de seksindustrie: in 2011 was 64 procent van de geregistreerden mogelijk slachtoffer van uitbuiting.'

weten we niet. De beschikbare cijfers over mensenhandel geven geen betrouwbaar beeld. We weten niet hoeveel we niet zien. Maar we proberen de omvang van het probleem wel beter in kaart te brengen door onderzoek.'

Wat vindt u als Nationaal Rapporteur belangrijk in het beleid? Waar moet meer aandacht voor komen?

'Al sinds ik werd benoemd tot Nationaal Rapporteur in 2006 maak ik mij erg druk over minderjarige Nederlandse slachtoffers van mensenhandel. Slachtoffers van loverboys. In 2011 waren 200 van de mogelijke 1.222 slachtoffers minderjarig. Dat is veel, en ik vrees dat het probleem nog ernstiger is. Voor die minderjarige slachtoffers moet er gespecialiseerde opvang en hulpverlening zijn, die is toegespitst op hun specifieke slachtofferschap. Dergelijke opvang bestaat, maar niet ieder slachtoffer komt erin terecht.

Verder vind ik het van belang dat de overheid alert blijft op het ontstaan van nieuwe vormen van mensenhandel en openstaat voor het herkennen daarvan. Bijvoorbeeld in het geval van gedwongen bedelarij. We moeten rekening houden met de mogelijkheid dat bedelaars al hun geld moeten afstaan, dat zij geen bewegingsvrijheid hebben. Kortom: dat zij weleens

uitgebuit zouden kunnen worden. Laatst met de toeslagenfraude heb ik er ook aan gedacht. Vanuit Groot-Brittannië zijn zaken bekend waarin kwetsbare, vaak verslaafde migranten frauduleus sociale uitkeringen moesten aanvragen, om al het geld vervolgens aan de uitbuiters af te staan.'

Er worden wel eens vraagtekens geplaatst bij de vrijwilligheid van mensen die in de seksbranche werken. Wat denkt u, zijn er wel mensen die vrijwillig in de prostitutie werken? Is de meerderheid op de een of andere manier gedwongen werkzaam?

'Er zijn zeker vrouwen, én mannen, die vrijwillig in de prostitutie werken. Een deel daarvan is goed georganiseerd en laat zich ook duidelijk horen. Maar de stem die je niet hoort, is de stem van de vrouwen die het werk niet vrijwillig doen. De kwetsbare, jonge vrouwen uit Bulgarije, Roemenië, Hongarije. Daar is het romantische beeld dat Nederlanders soms van de prostitutie hebben echt niet op van toepassing.'

In 2000 is het bordeelverbod opgeheven. Hoe kijkt u nu terug op deze beslissing? Heeft de legalisering van prostitutie de problemen verholpen?

'Een verbod op prostitutie of het legaliseren ervan, beide zijn een reactie van de samenleving op

‘Een typisch kenmerk van mensenhandel is de afhankelijkheid van het slachtoffer’

prostitutie op een bepaald moment in de tijd. Welk systeem effectiever is in het tegengaan van mensenhandel is nog nooit vast komen te staan. Wat we binnen het huidige beleidskader doen om mensenhandel te bestrijden, dat is de vraag waar het echt om draait. Het gaat mij erom dat aandacht uitgaat naar de misstanden, en hoe die zo effectief mogelijk te bestrijden.’

Wat is uw mening over het voorstel om alle vormen van betaalde seks te verbieden? Zou dat een goede manier zijn om misstanden in de seksbranche te bestrijden?

‘Ik vraag me ten eerste af of je daarmee de vraag naar betaalde seks laat verdwijnen. Zoals met veel fenomenen die verboden zijn, zullen er manieren worden gevonden om aan betaalde seks te komen. Maar in dat geval wel ondergronds – en dus uit het zicht. Bovendien kan dan de neiging ontstaan niet meer te handhaven: we hebben het verboden en daarmee is het klaar. Dat vind ik geen geruststellend vooruitzicht. De regulering van de seksbranche maakt de sector beter controleerbaar, waardoor misstanden in potentie eerder aan het licht kunnen komen. Meteen zeg ik erbij: ook in dit systeem zullen misstanden blijven bestaan. Op het zoveel mogelijk voorkomen daarvan moet het beleid gericht zijn.’

Hoe moeten we de seksbranche nu zo organiseren dat de kans op uitbuiting en andere misstanden zo klein mogelijk wordt?

‘Ik vind het heel belangrijk dat er een uniform beleid komt, dat elke gemeente verplicht wordt beleid te maken waarmee toezicht kan worden gehouden en waarmee eventueel ingegrepen wordt als er misstanden worden geconstateerd. Nu doen sommige gemeenten nog weinig, terwijl de afgelopen jaren meer en meer blijkt dat zij een cruciale rol spelen in het frustreren van het

mensenhandelproces. Denk aan de mogelijkheden van de wet-Bibob, de bevoegdheden tot het sluiten van panden, het handhaven van huisvestingsvereisten.’

In diverse gemeenten wordt verschillend aangekeken tegen de seksbranche. In de ene gemeente worden (vrijwel) alle seksinstellingen geweerd of worden locaties gesloten, in de andere gemeente is men misschien wel weer te tolerant of laks. Wat kunnen gemeenten (en dus gemeenteraadsleden) doen om uitbuiting zo goed mogelijk tegen te gaan?

‘Allereerst: erkennen dat het voorkomt. Overal, óók in gemeenten waar geen prostitutieramen en geen clubs zijn. Vrouwen worden niet alleen daar uitgebuit, maar ook in woningen, in kelderboxen, in hotels. Daar moeten gemeenten oog voor hebben. En daarnaast: wees niet blind voor andere vormen van mensenhandel. Uitbuiting in de landbouw, in kassen, in fabrieken. Zoals ik al zei: mensenhandelzaken worden niet naar je toe gebracht, je moet ernaar zoeken. Uit mijn onderzoek naar de aanpak van mensenhandel binnen gemeenten bleek dat de land- en tuinbouwsector soms werd ontzien, omdat die in zulk economisch zwaar weer is terechtgekomen. De ogen sluiten, de kop in het zand – dat is dus geen manier om mensenhandel te bestrijden.’

Maar wat kunnen gemeenten lokaal dan concreet doen om de prostitutiesector beter te organiseren?

‘Burgemeesters moeten hun bestuurlijke verantwoordelijkheid nemen. Gemeenten moeten beleid formuleren en dat afstemmen met hun buurgemeenten, zodat de mensenhandelaren zich niet over de gemeentegrens verplaatsen wanneer het ‘ondernemersklimaat’ slechter wordt. Samenwerking is van essentieel belang. Niet alleen tussen gemeenten onderling, maar ook door gemeenten met politie, OM, Inspectie SZW. Die spelers

Corinne Dettmeijer-Vermeulen (1949) is sinds 1 oktober 2006 Nationaal Rapporteur Mensenhandel. In 2009 werd aan haar mandaat het rapporteurschap op het gebied van Kinderporno-graphie toegevoegd, dat in 2012 werd vervangen en verbreed naar het gehele terrein van Seksueel Geweld tegen Kinderen.

Daarvoor was Dettmeijer-Vermeulen lange tijd rechter in Den Haag, sinds 1995 in de functie van vice-president. Bij de rechtbank Den Haag is zij belast geweest met de behandeling van jeugd-, straf-, familie- en vreemdelingenzaken. Daarnaast is Corinne Dettmeijer-Vermeulen actief geweest in verschillende (internationale) commissies en adviesorganen op het terrein van het jeugdbeschermings- en jeugdstrafrecht.

moeten samen om de tafel en kijken met welke strategie de mensenhandel-situatie het beste is aan te pakken.

We kunnen onze ogen niet alleen op de overheid richten als het gaat om het bestrijden van mensenhandel. Ook politici spelen een heel belangrijke rol. Mensenhandel kan zich in hun straat voordoen, in de eigen buurt, wijk, stad. Mensenhandel is van de buitenkant vaak moeilijk te herkennen, je moet weten waarnaar je zoekt en waar je moet zoeken. Ik zou volksvertegenwoordigers aanraden op zoek te gaan naar de plekken in hun gebied waar mogelijk mensenhandel voorkomt. Ga eens kijken in de prostitutiegebieden, praat eens met de prostituees of loop eens mee met de handhavingdiensten. De taak om naar mensenhandel te zoeken, beperkt zich niet tot prostitutie. Hoe ziet de lokale land- en tuinbouwsector eruit? Bestaan er signalen dat de Roemenen die op de boerderij in jouw dorp werken nooit naar buiten kunnen? Wat zijn de achtergronden van de groep bedelaars in jouw stad? Ga kijken, ga praten. Probeer te achterhalen wat er werkelijk schuilgaat achter soms onschuldige fenomenen als bedelarij of in sectoren als de land- en tuinbouw. Je zal mensenhandel tegen kunnen komen. En helaas ontdekken dat mensenhandel veel wijdverbreider is dan veel mensen tot nu toe hadden gedacht.’

DE ONAANTASTBAARHEID VAN DE WITTEBOORDENCRIMINEEL

Tekst: Michiel van Nispen Foto: sxc.hu

De bouwfraude. Fraude met toeslagen. Gesjoemel met zorggeld. Identiteitsfraude. Belastingfraude. Bedrog bij faillissementen. Acquisitiefraude. Niet integere of zelfs corrupte bestuurders. Vastgoedfraude. Zomaar een korte opsomming van diverse verschijningsvormen van fraude en witteboordencriminaliteit die we tegenkomen als we de kranten open slaan. Is fraude van alle tijden, komt het overal voor en valt het in Nederland wel mee? Of is dergelijke financieel-economische criminaliteit een bedreiging van onze rechtsstaat? Hoe omvangrijk is het probleem, en wat doet de SP hiermee?

In 2004 debatteerde de Tweede Kamer op initiatief van de SP met toenmalig premier Balkenende over Nederland Fraudeland. 'Begrippen als publieke moraal en bestuurlijke integriteit zijn bij de top van het bedrijfsleven en bij de top van de publieke sector steeds minder in zwang. Zakken vullen lijkt de norm en met publiek geld wordt gestrooid alsof het om pepernoten gaat', aldus Jan Marijnissen destijds.¹ De concrete voorstellen die de SP in dat debat presenteerde, en het debat op zichzelf, hadden vooral als doel 'het begin te zijn van een langdurige intensieve aandacht voor de aanpak van fraude'.² Dat werd door de andere partijen en de regering onderschreven.

Negen jaar later maakt Sharon Gesthuizen, die voor de SP in de Tweede Kamer al enkele jaren het woord voert over de aanpak van financieel-economische criminaliteit, de balans op. Van een langdurige intensieve aandacht voor de aanpak van fraude is géén sprake, er is te weinig veranderd, stelt zij vast. 'Nederland is nog steeds een fraudeland. Helaas. Er wordt gesjoemeld in allerlei sectoren, miljarden worden verduisterd en dat leidt tot enorme maatschappelijke schade. Keer op keer komt er een minister met sussende woorden, dat het wel meevalt of dat fraudebestrijding écht de aandacht heeft. Dat blijkt gewoon niet zo te zijn. Al jaren niet.'

Hoeveel er precies wordt gefraudeerd, hoe systematisch dat gebeurt en wat de totale schade hiervan is voor de samenleving is niet bekend. Maar dat de omvang van fraude in Nederland enorm is, wordt bevestigd door hoogleraar Fraude en Regulering Bob Hoogenboom. 'Het systeem staat wijd open voor fraudeurs. Er is geen terrein te noemen waar géén systematische fraude wordt gepleegd. Fraude heeft onverantwoorde proporties aangenomen. De fraude is zo structureel en veelomvattend dat dit de continuïteit van de sociale voorzieningen aantast en de solidariteit in het stelsel ondergraaft'.³ Hoogenboom maakt deel uit van een werkgroep van ambtenaren, politiem-

sen, wetenschappers en advocaten die zich inzet voor een systematischere aanpak van fraude. De werkgroep probeert mensen bewust te maken van de ernst en omvang van de fraude. Verzekeringsfraude kost de samenleving jaarlijks 1 miljard, faillissementsfraude levert 2 miljard schade op en zorgfraude bedraagt tussen de 2 en 3 miljard. De kans dat fraudeurs worden gepakt is bij al deze fraude 1, hooguit 2 procent.⁴

‘De kans dat je als fraudeur tegen de lamp loopt is haast kleiner dan dat je de loterij wint’, stelt Gesthuizen cynisch vast. Ze ziet hoofdzakelijk drie oorzaken. ‘In de eerste plaats wordt er bij het ontwerpen van systemen onvoldoende over nagedacht dat frauderen te makkelijk wordt gemaakt. We zien dat bij de toeslagen, maar ook bij bijvoorbeeld de persoonsgebonden budgetten, waar kwaadwillenden (zoals malafide tussenpersonen en –bureaus) misbruik van kunnen maken. In de tweede plaats is er bij politie en justitie meer aandacht voor gewelds- en zedenmisdrijven dan voor witteboordencriminaliteit. Dat scoort hoger, de druk op de politie om een overvaller op te pakken of een zedenmisdrijf op te lossen is hoger dan bij misdrijven die van achter een bureau zijn gepleegd. Ten slotte zie ik als belangrijke oorzaak een gebrek aan moraal. Het invoeren van marktwerking in diverse sectoren, liberalisering en het afbreken van sociale voorzieningen dragen bij aan een ieder-voor-zich mentaliteit. ‘Pakken wat je pakken kunt’ of ‘die regels zijn er niet voor mij’. In een samenleving met veel saamhorigheid, zullen meer mensen minder lak hebben aan de regels, en minder behoefte hebben op onrechtmatige wijze de zakken te vullen.’

Frederik Jansen, programmamanager financieel-economische criminaliteit bij de politie, zet zich al jaren in voor een betere aanpak van fraude. Bij de politie ziet Jansen een goede ontwikkeling, omdat er is geïnvesteerd in capaciteit en deskundigheid. Jansen is het echter ook eens met Hoogenboom en Gesthuizen dat een meer integrale aanpak noodzakelijk is: ‘We moeten ook kijken naar preventie, bestuurlijke maatregelen en het opheffen van allerlei fraudegevoelige situaties. Gelukkig begint langzaam het besef te groeien dat velen een rol hebben in de instandhouding van het probleem, en tegelijkertijd in de aanpak daarvan.’ Jansen stelt dat het bij de financieel-economische criminaliteit gaat om het vertrouwen in ons financieel stelsel, maar benadrukt tegelijkertijd dat de gevolgen voor slachtoffers enorm zijn: ‘De menselijke maat is onderbelicht. De sociaal-emotionele impact op slachtoffers van fraude is vergelijkbaar met die van woninginbraken. Het gaat te vaak om de euro’s, en te weinig om de impact op de slachtoffers. Voor mij is het duidelijk dat we meer moeten doen aan de aanpak van financieel-economische criminaliteit. Het gaat er tenslotte om dat misdad niet mag lonen!’

Dat er nog steeds te weinig aandacht is voor de bestrijding van financieel-economische criminaliteit, constateert ook Fleur van Eck, directeur van de Fraudehulpdesk: ‘Er is nog veel te weinig aandacht voor de slachtoffers hiervan en de impact van oplichting/fraude op hun leven. Ook schort het aan internationale samenwerking. En er is namens de overheid geen regisseur of coördinator die acties per

fraudegeval aan elkaar knoopt.’ Aan Fleur van Eck gevraagd wat te doen om de fraudebestrijding naar een hoger plan te tillen, antwoordt zij: ‘Er moet beter worden samengewerkt tussen publieke en private partijen. Overheid en bedrijfsleven hebben hier een gezamenlijk belang. Er moet samenhang komen om het niveau van preventie, tegenhouden en repressie te verhogen. En meer zicht creëren op de aard, omvang en trends in de fraude, in de vorm van een centraal informatiepunt of kennisbank.’

Gesthuizen roemt mensen zoals Frederik Jansen bij de politie en Fleur van Eck bij de Fraudehulpdesk die zich dagelijks inzetten voor slachtoffers van financieel-economische criminaliteit en een betere fraudebestrijding van de grond proberen te krijgen. Waarom maakt Gesthuizen zich zélf eigenlijk zo druk om specifiek deze vorm van criminaliteit? ‘Omdat het onderbelicht is, witteboordencriminaliteit blijft helaas een ondergeschoven kindje. En dat is ronduit ondermijnend voor de rechtsstaat. Oplichting, bedrog en gesjoemel schaden het vertrouwen van mensen in de overheid, het bedrijfsleven en elkaar.’

Gesthuizen noemt het juist van belang voor mensen op hoge posities om zich aan de wet te houden, en om daadwerkelijk op te treden bij niet integer handelen, corruptie of ander crimineel gedrag. ‘Deze mensen hebben een voorbeeldfunctie. Als zij zich niet hoeven te gedragen, waarom moeten jij en ik dat dan wel? Om duidelijk te maken dat we in Nederland niet met twee maten meten, moet hier juist heel snel en adequaat worden opgetreden.’ Toch gebeurt dat niet altijd, volgens Gesthuizen. ‘Wat we bijvoorbeeld zien is dat bij grootschalige fraude met miljoenschade, gepleegd door (veelal) heren op hoge posities, het Openbaar Ministerie ervoor kiest om een schikking aan te bieden. Als iemand daarop ingaat en betaalt, dan vindt er geen strafzaak bij de rechter plaats. Dat kan niet. Ook witteboordencriminelen die de wet overtreden moeten straf krijgen, net als de rest van Nederland. Het meten met twee maten is een vorm van klassenjustitie. Onacceptabel.’

Gesthuizen voegt daar nog aan toe: ‘Zeker in tijden van crisis, waarin fors moet worden bezuinigd, is het onaanvaardbaar wanneer we fraudeurs geen strobreed in de weg leggen. De regering mag mij uitleggen waarom er miljarden worden bezuinigd op zorg, sociale zekerheid en allerlei andere belangrijke zaken en tegelijkertijd oogluikend wordt toegestaan dat de overheid zelf, burgers en bedrijven voor miljarden worden beduvelde. Dat kan niet.’

Meer informatie over het onderwerp ‘fraude’ is te vinden op: www.sp.nl/dossier/fraude.html

1 sp.nl/9zalp

2 sp.nl/9zalpk

3 *NRC Handelsblad*, 25 juni 2013. ‘Fraude heeft onverantwoorde omvang’ ‘Acht miljard fraude, dat is echt te veel’

4 *Idem*

WERKEN AAN EEN HUMANER VREEMDELINGENBELEID

Tekst: Christel Wiskerke Foto: Bart Maat / Hollandse Hoogte

‘Geen mens is illegaal!’, klinkt het vaak tijdens demonstraties voor een humaner vreemdelingenbeleid. Maar wat is ‘illegaliteit’ en wat betekent het voor de mensen zelf en de Nederlandse maatschappij?

Wanneer wordt gesproken over ‘illegalen’, gaat het eigenlijk over ‘ongedocumenteerden’: mensen die zonder geldig verblijfsdocument in Nederland verkeren en wettelijk gezien terug moeten naar het land van herkomst. Er zijn naar schatting 100.000 ongedocumenteerden¹, die om verschillende redenen naar Nederland zijn gekomen. Bijvoorbeeld om asiel – en daarmee bescherming – te vragen, om te werken, als familielid van migranten of als slachtoffer van mensenhandel. De discussie gaat meestal over de mensen die ooit naar Nederland kwamen als vluchteling. Hun aanvraag voor een verblijfsvergunning is door de Immigratie & Naturalisatiedienst (IND), de rechter of de verantwoordelijke bewindspersoon (momenteel staatssecretaris Fred Teeven, van Veiligheid & Justitie) afgewezen omdat de aanvragers in hun ogen niet aan de voorwaarden hebben voldaan.²

Hoewel ieder mens natuurlijk een onvervreemdbaar bestaansrecht heeft en zijn of haar bestaan in die zin nooit illegaal kan zijn, verblijven mensen zonder rechtmatige status juridisch gezien wel degelijk illegaal in Nederland.

Van uitgeprocedeerde³ vreemdelingen wordt verwacht dat ze na hun afwijzing binnen 28 dagen zelfstandig vertrekken. Wanneer dat niet lukt, kunnen ze maximaal 12 weken in een zogenaamde vrijheidsbeperkende locatie⁴ worden opgevangen, waar verder wordt gewerkt aan terugkeer. Na die periode volgt dakloosheid of vreemdelingendetentie. Dit laatste mag alleen als de overheid voornemens is om de vreemdeling gedwongen uit te zetten, er zicht is op

terugkeer en er geen geschikte alternatieven zijn voor detentie. Met deze eisen wordt in de praktijk slordig omgesprongen.⁵

Een aantal uitgeprocedeerden weigert iedere vorm van medewerking aan terugkeer. Vaak zijn hiervoor begrijpelijke redenen. Zij durven bijvoorbeeld niet terug uit angst voor vervolging, of zijn ziek. Ook komt het voor dat ambassades van de landen van herkomst niet of onvoldoende meewerken aan het terugnemen van hun eigen onderdanen. In zo’n situatie ontstaat een patstelling: de vreemdeling vertrekt niet en de overheid kan hem of haar niet uitzetten.

De tentenkampen die vorig jaar zijn opgezet (waaronder de Amsterdamse Vluchtkerk en het Haagse Vluchthuis) vormen slechts het topje van de ijsberg. Gemeenten kampen immers al jaren met een daklozenprobleem en de daarbij horende humanitaire en openbare ordeproblemen. De afspraak die gemeenten in 2007 bij de invoering van het generaal pardon met de toenmalige regering hebben gemaakt, namelijk dat noodopvang niet meer nodig zou zijn, hebben de problemen niet opgelost. In dit zogenaamde Bestuursakkoord 2007 staat weliswaar dat in de tussentijd zou worden gewerkt aan een beter asiel- en terugkeerbeleid, maar helaas is deze belofte niet ingelost. Nog steeds leven er vreemdelingen noodgedwongen op straat en zijn ze afhankelijk van lokale initiatieven of de politieke kleur van de gemeente. De gemeente Utrecht biedt bijvoorbeeld noodopvang en doorkruist hiermee bewust het rijksbeleid.⁶ Door het ontbreken van opvang verdwijnen vreemdelingen met onbekende bestemming en worden ze vatbaarder voor bijvoorbeeld mensenhandel, prostitutie, illegale tewerkstelling en huisjesmelkerij. Ook (psychisch) zieke vreemdelingen op straat vormen een gevaar voor zichzelf en anderen indien opvang en zorg ontbreken of slecht toegankelijk zijn.⁷

Een deel van de problemen kan worden voorkomen door het asielbeleid te verbeteren. Zo zou het niet zo moeten zijn dat Nederland vreemdelingen terugstuurt naar gebieden waar de veiligheidssituatie nog dusdanig instabiel is dat wekelijks, zo niet dagelijks, doden vallen. Voorbeelden zijn Afghanistan, Irak en Somalië. En er moet veel meer oog zijn voor schrijnende situaties waarin kwetsbare mensen zitten; denk aan de hier gewortelde kinderen of aan zieke vreemdelingen. Uiteindelijk zal er echter altijd een groep mensen blijven die ondanks hun wil om te blijven ons land moeten verlaten. Ook de SP vindt dat in zulke gevallen uitgeprocedeerden terug moeten keren naar het land van herkomst. Bij goede opvang, deugdelijke begeleiding bij vertrek en een toegankelijke medische zorg is het makkelijker voor mensen om te werken aan terugkeer en een toekomst. Lang verblijf op straat en het onthouden van humane opvang leidt juist tot valse hoop en een verminderde motivatie om zelf terug te keren.⁸ Het winnen van het vertrouwen van deze groep kost veel tijd, door de vaak traumatische gebeurtenissen in hun leven. Indien tijdens de begeleiding duidelijk wordt dat, ondanks de wil om terug te keren, terugkeer toch niet mogelijk blijkt kunnen deze vreemdelingen alsnog op grond van het zogenaamde ‘buitenschuld criterium’ een vergunning aanvragen.⁹ Ook kan de staatssecretaris worden gevraagd om gebruik te maken van zijn discretionaire bevoegdheid bij unieke schrijnende omstandigheden.

STRAFBAARSTELLING

Alsof het verbieden van noodopvang nog niet voldoende is, willen de PvdA en de VVD illegaliteit strafbaar stellen. Een ieder die zonder legale verblijfsstatus wordt aangetroffen kan een boete krijgen van maximaal € 3.900 of vervangende hechtenis. Staatssecretaris Teeven denkt dat door deze maatregel de asielinstream zal

Uitgeprocedeerde asielzoekers van wie het tentenkamp op het Malieveld werd ontruimd, hebben hun intrek genomen in een gekraakte kerk in Den Haag.0000000

verminderen en dat mensen uit angst voor een boete snel terug zullen keren, maar zeker weten doet hij het niet.¹⁰ Navraag bij een aantal organisaties in België¹¹, waar illegaal verblijf al een aantal jaar strafbaar is, heeft uitgewezen dat de maatregel niet leidt tot een beperktere asielinstroom of meer vrijwillige terugkeer. Meer mensen zullen met onbekende bestemming vertrekken en vatbaarder zijn voor de criminele wereld. Vreemdelingen zullen zich niet snel meer wenden tot hulpverlenende instanties en medische zorginstellingen als er een straf boven hun hoofd hangt. Er zal bovendien meer geld gestoken moeten worden in onder meer handhaving, opsporing, toename van rechtszaken en de detentie zelf. Geld dat beter kan worden gestoken in deugdelijke opvang en efficiëntere begeleiding bij vertrek.

WELKE INVLOED HEBBEN AFDELINGEN?

Het vreemdelingenbeleid is voornamelijk landelijke wet- en regelgeving, terwijl de directe gevolgen vooral zichtbaar zijn in gemeenten. Er zijn een aantal particuliere initiatieven die nauw samenwerken met gemeente, IND en Dienst Terugkeer & Vertrek. Voorbeelden hiervan zijn Noodopvang te Utrecht, de Pauluskerk te Rotterdam en Medisch Opvangtraject Ongedocumenteerden te Amsterdam. Kijk in je eigen gemeente of er

dergelijke initiatieven lopen en plan een bezoek. Vraag wat ze precies doen, waar ze tegenaan lopen en wat de afdeling voor ze kan betekenen.

Roep je College van B&W op om in strijd met rijksbeleid noodopvang met perspectief te bieden en niet mee te werken aan strafbaarstelling van illegaal verblijf. Dit zal een duidelijk signaal opleveren richting de landelijke PvdA en VVD. Wijs ze op de opvangnota van de SP, waarin de opvangproblematiek en de oplossingen uitgebreid aan de orde komen¹², en wijs op de zorgplicht van gemeenten op grond van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning.¹³

Zelf vreemdelingen opvangen is geen verantwoordelijkheid van de SP. Wel het aanklaarten van de opvangproblematiek om een oplossing af te dwingen.

FINANCIËEL

Opvang kost geld. Geld dat op dit moment voornamelijk wordt verstrekt door overheden, particuliere fondsen of donaties. Ook vanuit de Europese Unie zijn er speciale 'migratiefondsen' opgericht, zoals het Europees vluchtelingenfonds, die voor de periode 2008 – 2013 een bedrag van ruim 4 miljard euro beschikbaar hebben gesteld, waarvan enkele miljoenen voor Nederland.¹⁴ Opvang is echter niet alleen een kostenpost: het levert uiteindelijk ook

geld op. Vanuit opvang kan beter worden gewerkt aan een succesvolle terugkeer. Minder vreemdelingen zullen belanden in de illegale tewerkstelling, criminaliteit en aanverwante malafide praktijken en door het bieden van onderdak bespaar je ook op zorgkosten.

- 1 Ministerie van Veiligheid & Justitie, 'Rapportage Vreemdelingenketen januari – december 2012', p. 32
- 2 Via www.indklantdienstwijzer.nl staan de voorwaarden per verblijfsgrond opgesomd.
- 3 Als zowel de IND, de rechter als de hoogste rechter, de Raad van State, heeft geoordeeld dat niet aan de vergunningvoorwaarden is voldaan.
- 4 Vreemdelingen mogen deze vrijheidsbeperkende locatie (VBL) wel verlaten, maar zijn verplicht binnen de grenzen van de gemeente te blijven waar de VBL is gevestigd. Er geldt een meldplicht.
- 5 'Vreemdelingenbewaring of een lichter middel?', Adviescommissie Vreemdelingenzaken, mei 2013
- 6 www.sndvu.nl
- 7 WODC, 'Illegaal verblijf in Nederland', 2008
- 8 Zo concludeert ook Martijn Stronks, Promovendus afdeling Migratierecht aan de Vrije Universiteit, *Trouw*, 19 maart 2013
- 9 Onlangs is geconcludeerd dat de voorwaarden voor zo'n vergunning onduidelijk zijn. Een vreemdeling komt dan ook niet snel in aanmerking voor een buitenschuldvergunning. Zie ook 'Waar een wil is, maar geen weg', Adviescommissie Vreemdelingenzaken, juni 2013
- 10 "We nemen vaker maatregelen zonder te weten of ze werken", aldus staatssecretaris Teeven in 'Wordt Vervolgd', *Amnesty*, nr. 5, mei 2013.
- 11 VluchtelingenWerk Vlaanderen, Kruispunt Migratie-Integratie, De Foyer, Meeting/ Samenlevingsopbouw
- 12 "Maak werk van menswaardige opvang" is vanaf september 2013 te vinden op www.spnet.nl
- 13 De hoogste rechter in zaken van sociale zekerheid (Centrale Raad van Beroep) heeft in 2012 een aantal keer uitgesproken dat gemeenten de verplichting hebben kwetsbare personen een vangnet te bieden.
- 14 www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/europese-subsidies/europese-migratiefondsen/europees-vluchtelingenfonds

'IN ONS STRAATJE' VEEL VRAAGTEKENS BIJ INZET DRONES DOOR POLITIE

Tekst: Tijmen Lucie Foto: flickr.com/ Ars Electronica

Drones zijn aan een opmars bezig en niet alleen voor militaire doelen in het buitenland. Ook in Nederlandse gemeenten worden deze kleine, onbemande vliegtuigjes met camera's steeds vaker ingezet als opsporingsmiddel door de politie. Waarom is meestal volstrekt onduidelijk.

Op het eerste gezicht lijkt de inzet van drones op Nederlands grondgebied alleen maar voordelen te hebben. De onbemande militaire vliegtuigjes, die zijn voorzien van een camera en die je vanaf de grond kunt besturen, kunnen immers een belangrijk middel zijn bij de bestrijding van criminaliteit. Zo kunnen met beelden vanuit de lucht vluchtauto's live worden gevolgd, inbrekers worden gepakt, wietkwekerijen worden opgespoord of foto's van een plaats delict worden gemaakt. Daarnaast kunnen met drones dijkinspecties worden uitgevoerd of potentiële brandhaarden worden opgespoord. Allemaal zeer waardevol, zou je zeggen.

Toch kun je de nodige vraagtekens bij deze opsporingsmethode stellen. Zo is onduidelijk hoe nauwkeurig kan worden gefilmd en wat er met de camerabeelden gebeurt. Daarbij wordt pas ná de inzet van een drone bekendgemaakt dat het middel is ingezet en dan alleen in de Staatscourant; een medium dat niet bepaald bij iedere Nederlander bekend is. Bij nadere bestudering van deze bekend-

makingen blijkt dat drones de afgelopen jaren op grote schaal zijn ingezet, ten minste op veertig plaatsen verspreid over het hele land. Werd het middel aanvankelijk nog sporadisch gebruikt, in 2012 zijn er maar liefst 81 vluchten op verzoek van de politie door defensie uitgevoerd, die niet meer opleverden dan de ontdekking van enkele hennepkwekerijen. Op sommige locaties, zoals boven Amersfoort, vloog zelfs twintig dagen achter elkaar een drone. Waarom is vaak volstrekt onduidelijk. De toelichting van het gemeentebestuur is in veel gevallen uiterst summier. In Amersfoort bijvoorbeeld, waar de SP-fractie naar aanleiding van een artikel in het Algemeen Dagblad van 18 maart jongstleden vragen stelde over de veelvuldige inzet van drones boven de stad, was de reactie van het college van B en W dat 'dit geschiedde ten behoeve van de opsporing' en 'omdat het opsporingsdoeleinden betrof, is de inzet per definitie heimelijk'.

Critici wijzen er terecht op dat een specifieke wettelijke grondslag voor de

geheime inzet van drones ontbreekt. Minister Opstelten baseert de huidige inzet van drones voor opsporing op de algemene politietoekening in artikel 3 van de Politiewet. Dit nogal vage, bondige wetsartikel is echter nooit voor dit doel geschreven. Daarnaast is de huidige inzet van drones in strijd met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), dat vereist dat iedere privacy-inbreuk van overheidswege 'expliciet, voldoende toegankelijk en voorzienbaar, met waarborgen tegen misbruik' is vastgelegd in nationale wetgeving. Stichting Privacy First pleit daarom voor een moratorium (opschorting) op het gebruik van drones totdat er sprake is van deugdelijke nationale wetgeving. Volgens jurist Vincent Böhre, die aan deze stichting verbonden is, zouden drones slechts in uitzonderlijke gevallen mogen worden ingezet, zoals bij rampenbestrijding of bij de opsporing van verdachten van zeer ernstige misdrijven, en dient iedere drone voorzien te zijn van een publiekelijk kenbare transponder. Ook Rejo Zenger, van privacyorganisatie Bits of Freedom, eist duidelijkheid: 'Nu er al drones in ontwikkeling zijn die niet groter zijn dan een vingernagel, moet op tafel komen waarvoor de drones worden gebruikt.' Zenger publiceert op zijn weblog regelmatig over drones en onderzoekt waar, waarom en hoe vaak ze in Nederland door de politie worden ingezet.

De SP wil snel wettelijke regulering. Tweede Kamerlid Sharon Gesthuizen stelt dat drones een goede opsporingsmogelijkheid tegen zware criminaliteit kunnen zijn 'maar dit kan niet zonder duidelijk mandaat en goede voorwaarden'.

Meer informatie

www.privacyfirst.nl

<https://rejo.zenger.nl>